

MONESTIR
DE
SANTA MARIA DE L'ESTANY

Història documentada amb 58 gravats

amb un resum en castellà i francès

JOAN CODINA PUIGSAULENS

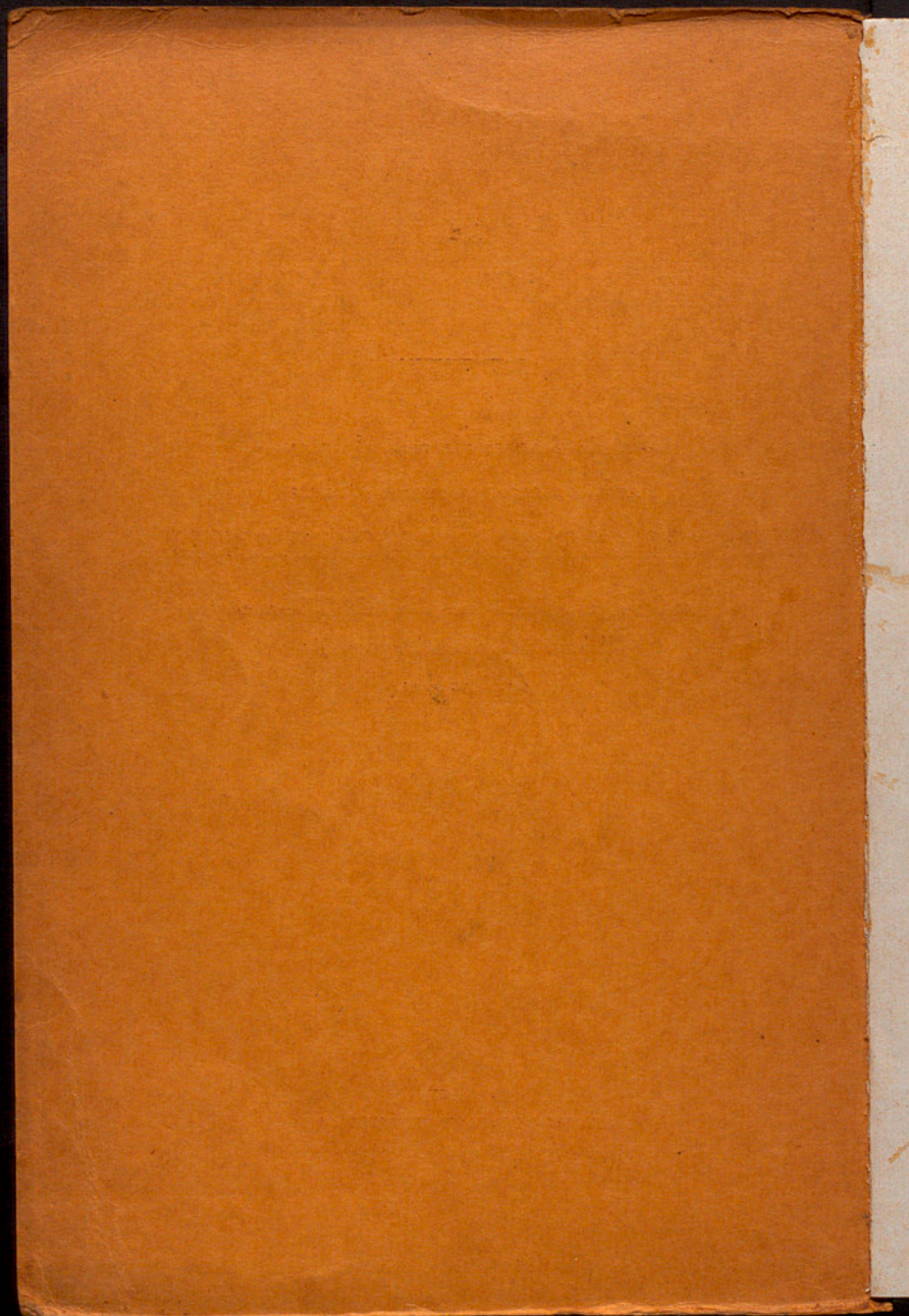
amb un próleg d'En Joaquim Folch i Torres,

Director del Museu Arqueològic
de Barcelona

BARCELONA
EDITORIAL POLIGLOTA, PETRITXOL, 8

1946

MONESTIR
DE
SANTA MARIA DE L'ESTANY

Història documentada amb 58 gravats

per

JOAN CODINA PUIGSAULENS

amb un próleg d'En Joaquim Folch i Torres,

Director del Museu Arqueològic
de Barcelona

BARCELONA
EDITORIAL POLIGLOTA, PETRITXOL, 8

1926

At Myin May, fa oprena

L' autor

Man codina

23 - v - 26

L'autor es reserva
tots els drets.

Amb les degudes
llicencies.

PROLEG

Els que per una rahó o altra, intervenim en l'administració i conservació del patrimoni artístic, sabem millor que els altres, com es profitosa al be públic la feina de donar a conèixer els antics monuments i les obres d'art que constitueixen aquest, car la base de tota salvaguarda de les obres d'art del passat, es l'amor a elles; i aquest amor no hi es si no es coneixen, perquè estimar vol dir conèixer.

Hem vist pels pobles de Catalunya cassos de trista ignorancia i exemples d'afectuós coneixement, i hem pogut observar d'una manera directe la relació d'aquests citats amb el dels monuments que en aquests pobles hi havia. Allí on en saben l'història, i el que en el seu passat representa, i el que representa en el passat de la pàtria i en el de la cultura del món, veureu com les gents estimen les velles pedres, i es

senten orgullosos de tenir-les, i curen de les ruïnes, amb amor, per que la gent de Catalunya, assenyada i pràctica, tenen al costat d'aquestes característiques un «botet» d'ideal que Déu n'hi dó. En cambi, en els cassos d'ignorancia—que gracies a Déu ja es donen poc—el monument antic es un rescós inútil o una pedrera del comú.

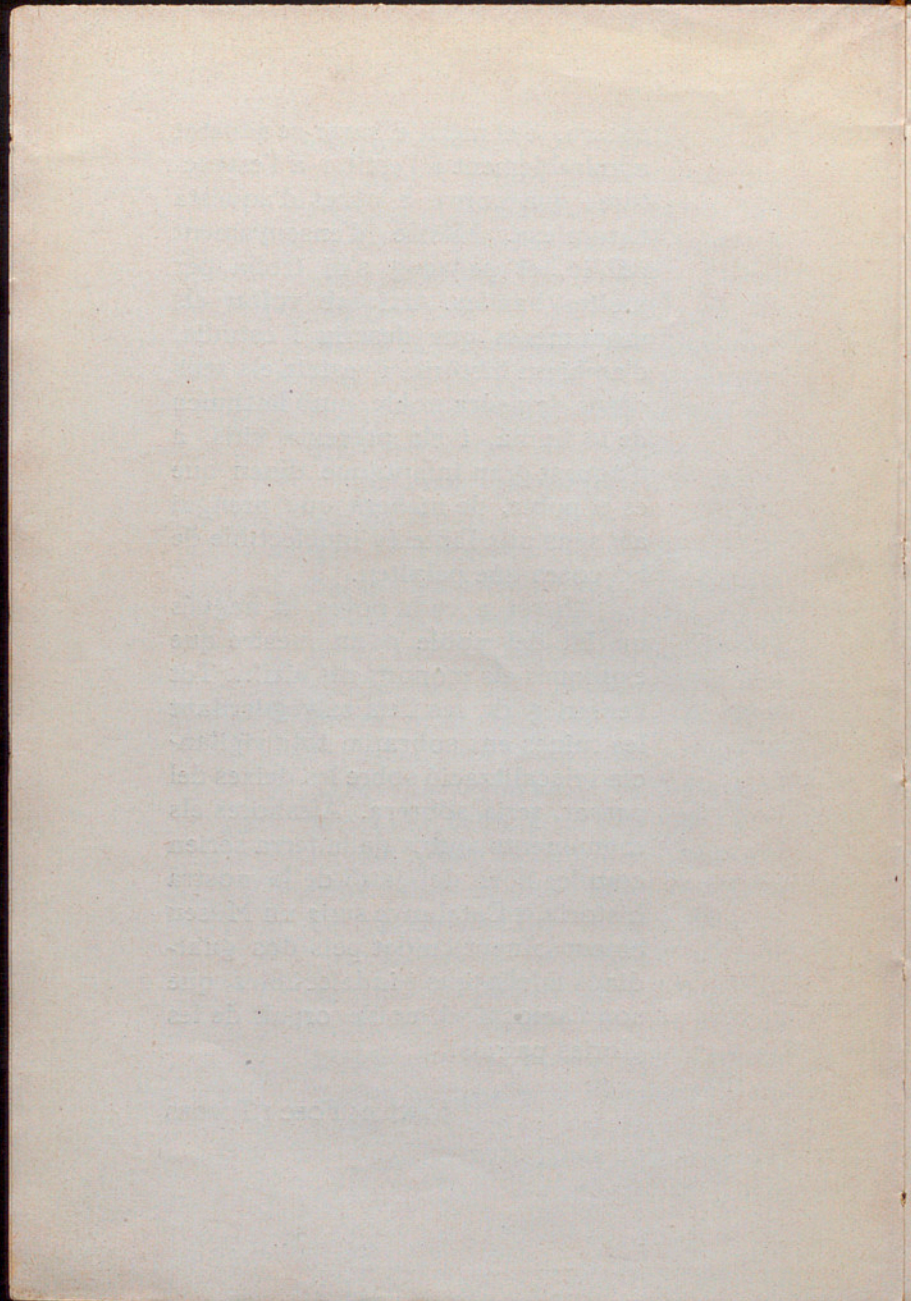
Per aixó l'autor d'aquest llibre, que ha reunit les dades i notícies, que fa l'història del Monestir de Santa Maria de l'Estany i l'ha escrita de manera sencilla i entenedora al poble, mereix la reconeixensa de tots els catalans, i el premi mellor que podrà rebre, pel seu treball, será l'eficacia; una eficacia major que en altres cassos si es té en compte la mena de bateg afectuós, que corre de dalt a baix del llibre, i que prové sens dubte, de que l'autor es fill del petit poble de l'Estany; que ha nascut i ha passat els primers anys de sa vida, a l'ombra de les grises muralles del Monestir, sota els teulats humils de les casetes, que s'amunteguen arrapades el llas del vell cenobri.

L'autor d'aquesta monografia,

encara, te el mèrit d'haver-se addetat admirablement a l'estil i a l'estructura, que convé a obres d'aquesta naturalesa. Mestre d'ensenyament públic, el pedagog s'hi troba per moltes bandes. Així sab voltar els monuments que descriu i estudia, d'ambient històric, i vesteix els seus ossos de pedra noble, amb la túnica de lo humà, i els presenta vius, a n'aquest gran infant que diuen que es el poble, de manera que prengui als seus ulls l'interés indefectible de les coses que palpiten.

¡Ah, si a cada poble hi hagués un fill del poble o un mestre que expliqués els monuments així!... Tot l'enfarfeg de les lleis salvaguardant les ruïnes ens sobraria; tota vigilància i fiscalització sobre les deixes del passat, seria sobrera. Aleshores els monuments antics de la terra serien com les flors del jardí de la nostra història, i Catalunya seria un Museu amorosament cuidat pels dos guardians fidelíssims i indefectibles, que son l'amor i el noble orgull de les glòries pairals.

JOAQUIM FOLC I TORRES

INTRODUCCIÓ

Joies arquitectòniques de l'època dels monjos són aqueixes esglésies i monestirs que, millor o pitjor conservats, s'admiren en moltes encontrades de Catalunya, davant de les quals, l'esperit del creient i de l'artista es veu obligat a descobrir-se i a dirigir-se a regions ultra-terrenes.

Sant Pau del Camp, Ripoll, Poblet, Santes Creus, Sant Cugat, Sant Pere de Galligans, Sant Benet de Bages, Besalú, etc., són una prova d'això. Però, tots ells han arribat a la nostra generació, quasi mig malmesos, si no enrunats del tot pel temps o pel picot revolucionari; trobant-se els aimants de les glòries pàtries obligats a fer grans esforços per a llur restauració. Pocs n'hi ha que es puguin presentar intactes als nostres ulls, tal com sortiren de les mans d'aquells genials artífexs, els quals mentre amb l'escarpa i el martell modelaven la basta pedra, llur cor s'aixecava a les regions de la Divinitat d'on els venia la inspiració.

Entre les poques obres bastant ben conservades, n'hi ha una en la qual, així artistes, com historiadors i viatgers, han fixat apenes llur atenció, tot i ésser de les més dignes d'estudi, per l'admirable

conservació i riquesa artística dels seus claustres.

Em refereixo al monestir de Santa Maria de l'Estany, que tinc el propòsit d'estudiar, segons les dades que m'han subministrat els pocs historiadors que se n'han ocupat, com és En Pujades en les seves "Crónicas de Cataluña", el PP. Flórez, Camós i Villanueva, de temps ja un xic llunyans, i, modernament, els Srs. Carreras i Candi, Puig i Cadafalch, Mr. Michel, el Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, el Butlletí de l'Arbre Fruiter de Moyà i els sacerdots Doctor Fortià Solà i Moreta i Mossèn Josep Trassera. Apart daixò, m'han guiat en els meus estudis els historiadors Anton de Bofarull i Víctor Balaguer en llurs respectives Històries de Catalunya que, junt amb les notes recollides en l'Arxiu del Monestir i en el de la Corona d'Aragó he pogut fer aquesta Història.

Tant de bo la seva lectura suscités una bona ànima qui, amb sa influència i mèrits, conseguís la restauració complerta que ja havia començat el difunt Dr. Morgades, bisbe de Vich.

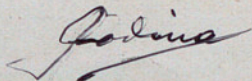
Que la Verge de l'Estany, patrona, de temps immemorials, del poble, vulgui acceptar aquest petit treball que li dedico, que si bé és petit i indigne de tan excelsa Senyora, és gran per l'amor amb què està fet per complaure-la i fer-la conèixer, a fi que s'estengui més i més la seva devoció a tota la comarca.

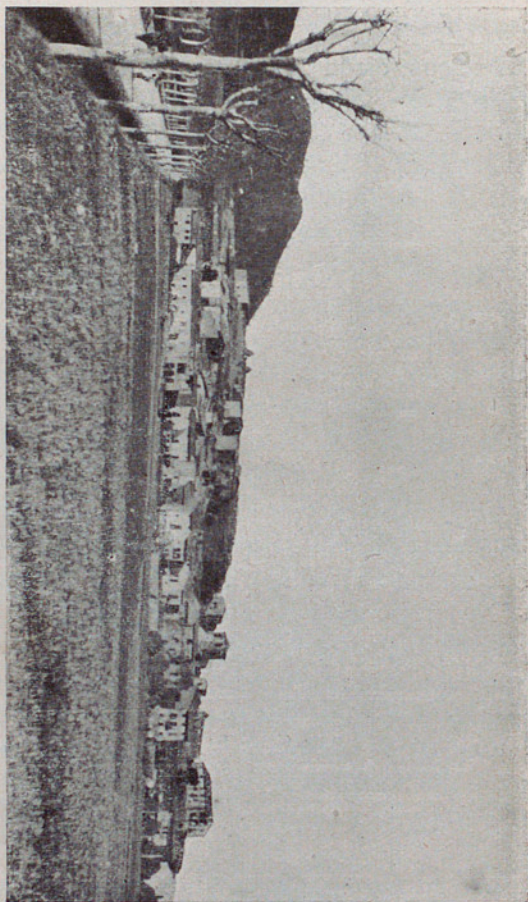
I tú, tu, poble de la meua infantesa, d'on els atzars de la vida m'allunyaren, d'ençà dels meus tendres anys, accepta amb benvolença aquesta prova

d'amor que et dedico i aprecia pel que val el petit
gra de sorra que hi porto per a l'engrandiment mo-
ral i material del teu gran Monestir.

Barcelona, diada de la Mare de Deu de Setem-
bre, 1925.

L'AUTOR

A handwritten signature in dark ink, appearing to read "Rodina", with a long, sweeping horizontal stroke extending to the right.

Visia general del poble de l'Estany

CAPITOL I

Situació Topogràfica

i història del poble de Santa Maria de l'Estany.

El poble de Santa Maria de l'Estany (així anomenat d'un estany que hi havia al seu entorn), reuneix, segons l'últim Cens de població d'aquesta localitat, aprovat per la Direcció General d'Estadística, 449 habitants de fet, i 452 de dret; dista 28 Km. al N. E. de Manresa, son cap de Partit. Té 850 m. d'altitud, dintre d'una petita vall, voltada d'altres muntanyes, entre Manresa i Vich, en la comarca coneguda pel Llussanès, limítrofa del Moyanès.

Es del bisbat de Vich, d'on dista uns 20 Km. L'antiga Abadia, més tard Col·legiata, és convertida en Església parroquial d'Ascens, dedicada a Santa Maria, servida per un Rector i un Vicari. Hi ha un convent de religioses dedicades a l'ensenyança, una escola mixta i un col·legi particular de nois. Celebra la Festa Major el dia 8 de Setembre, i una Fira el 8 de Desembre, que cada any és més concorreguda. Pel seu terme passen els torrents

plens de roures i pins són rics de caça, sobretot de conills, llebres i perdius i s'hi troben qualche vegada el toixó i el senglar. Limita al N. i a l'O. amb el terme d'Oló; a l'E. amb Muntanyola i al S. amb Moyà.

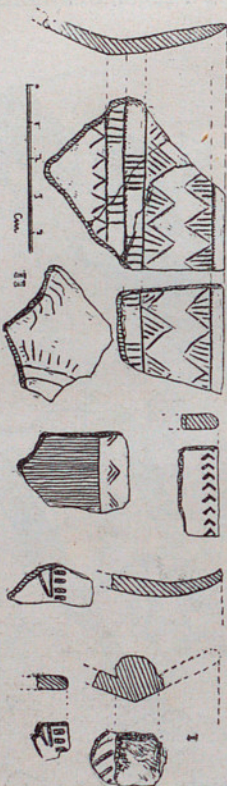

Dolmen i sepulcre de Puig-Rodó

Institut d'Estudis Catalans

D'ençà dels temps antics és habitat aquest terme. En efecte: en una de les meves excursions estiuenques a l'Estany, vaig pujar a un dels puigs més

Objectes trobats en la dita sepultura

alts, al Puig Rodós, que té d'elevació 1.050 m., des d'on es veu el Montserrat, la muntanya Santa de

Catalunya, amb ses dentades serres i escarpades cingleres; Sant Llorenç, on la cova Simanya guarda la tradició de prodigis i desconeguts misteris; el venerable Montseny, coronat gran part de l'any per la neu, i la gran serralada pirenenca, tomba d'antics titans. ¿Podria jo imaginar que, en aquelles solituds, havia de trobar despulles de l'home primitiu? I, malgrat d'això, allà, a la vora de vells roures i tofuts pins, resta quasi sencer un dels Dòlmens que fins fa poc era dels més ben conservats de quants es coneixen. Algunes excavacions fetes en son interior han donat per resultat trobar molts objectes prehistòrics, com collars, armes de pedra; alguns exemplars en guardo en el meu petit museu, i d'altres es troben en l'Arqueològic de Vich. Ran mateix del Dolmen de referència s'han descobert vàries tombes de l'home prehistòric, com també en la muntanya anomenada "Serrat dels Jueus del Soler" i en les de "Rocabruna" en cada una de les

Dolmen als voltants de l'Estany

quals, demés de vàries tombes, es trobaren runes de primitives habitacions. La Història no pot donar-nos detalls de la manera de viure dels pobles primitius; són anteriors a la Història escrita, i per això en diem prehistòrics; sols podem conèixer llurs costums pels objectes trobats.

En aquelles edats, els costums dels nostres avantpassats eren molt diferents dels d'ara.

Acostumats els homes a lluitar amb els elements de la naturalesa i amb els animals feréstecs o selvatges, llur vida es reduïa a una guerra contínua. Com que no tenien les necessitats d'avui, no pensaven en luxes i diversions que formen part de la nostra societat. Vivien en cabanes o baumes de les muntanyes i portaven, els homes, per únic vestit una pell dels animals que mataven, i les dones, bates de llana o espart que elles mateixes teixien, i en llurs braços mostraven munió de braçalets de ferro, i de llur coll penjaven grans collars de petxines, de vori i d'os.

Tant els homes com les dones deixaven créixer llur cabell amb tota llibertat. Eren, en extrem, supersticiosos: adoraven el Sol, la Lluna i els estels, i consultaven llurs negocis a aquests astres; tenien per mal auguri els eclipsis, el cant de l'òliva etc.... Moltes vegades, per saber si llurs guerres serien pròsperes o adverses, escorxaven les noies més distingides, i pels batecs del cor de les víctimes, auguraven els resultats. Era el més gran sacrifici que

ofrenaven a llurs déus, qui assedegats de sang, es complaïen a veure-la vessada damunt dels altars a ple aire, i el poble sanguinari i ignorant, cantava

**La casa més antiga del poble, la qual data dels temps
dels Abats**

Fot. Valldaura

i dansava a l'entorn de la víctima, verge i innocent, immolada per aquells fanàtics. Les dones s'ocupaven en els quefers casolans, a llaurar la terra, a guardar el bestiar, mentre els homes es dedicaven a caçar, a robar i a la guerra.

Ja en els temps històrics, no seria desconegut aquest terme dels Romans, car pels seus voltants s'han trobat ferros de llança, i, en fer-se la carretera, es trobà en les excavacions, un cap de moltó de pedra, l'escultura del qual, al primer cop de vista, indica art romà i que, mercès al zel del capataç de la carretera, no fou colpejada com tantes d'altres que s'hi trobaren. Avui es pot veure, per bé que molt esmotxada, en una cuneta que hi ha darrera l'església.

Però quan es comencen a conèixer detalls del poble és a l'època dels monjos, en el segle XI. Llavors es formaren varies cases, al volt del monestir, els habitants de les quals treballaven les terres que els monjos els arrendaven. D'aquells temps, resta encara la casa situada a la plaça, que en diuen "câl Verdaguer". Sembla que devia ésser una veritable fortalesa, car en sa part de darrera es noten vestigis de matabans. En aquesta casa hi havia abans uns grans soterranis que en temps de revoltes servien per guardar els tresors del monestir. De la mateixa època, o tal volta anterior, data l'anomenat carrer de la Sagrera, al costat mateix de la primitiva Església de Santa Cecília. Se l'anomenava Sa-

grera de la paraula llatina *Sacrarium*, per indicar que aquell lloc era sagrat i devien ésser respectats tant les persones com les coses que allí es refugessin (1).

L'Abat era el senyor de tot el poble, i tots els habitants estaven sota la seva jurisdicció.

Inseguint normes i tradicions dels temps antics, subsisteix en tota l'Etat Mitja l'esclavitud a Catalunya. Els eclesiàstics, convents, monestirs, hospitals, etc. també tenien esclaus. Començaren per ésser-ho quasi tots sarraïns presoners i hi acabaren de totes procedències, així de nacions cristianes orientals, com d'altres més immediates. Els era permès de tenir peculi propi. Molt sovint eren llogats com a jornalers; el salari era dels patrons. Si entre ells, n'hi havia algú de verament artista, solien ocupar-lo els monestirs en treballs artístics de les esglésies i claustres, com direm després en estudiar els Claustres. Als esclaus moros que es convertien, els donaven la llibertat. Es probable, doncs, que el poble de l'Estany es formés de persones del país, de cristians d'Orient, i de moros.

Més tard, quan el poble passà de la jurisdicció dels Abats a la civil, estigué sota la dels veguers de Manresa i sotsveguers de Moyà, els quals, amb la conformitat dels veïns, nomenaven l'alcalde. L'escut del poble, que era el del monestir, es can-

(1) *Geografia General de Catalunya*. Carreras Candi.

vià per un castell, que és el que té, avui encara. Dit escut, tal volta, provingui de la família del Castell, car el veiem gravat en la làpida mortuòria que aquesta família té a l'altar del Roser, i que porta la data de 1662, i un segle més tard, el trobem en la làpida commemorativa del portal de la font que hi ha en entrar al poble, que és quan ja el poble tenia escut municipal. Molt curiosa és la dita làpida; tota ella sembla un geroglífic. A la dreta de l'escut, hi ha un cor amb una creu, coronat amb un bonet de capellà; al mig una mà plana voltada de les lletres C A I A, i a l'esquerra un castell, i dessota el nom del Dr. Fernando Egâ i l'any 1756.

Làpida que es trova sobre l'arc de la font

Fot. Valldaura

Segons les regles, d'heràldica, la interpretació sembla que haurà d'ésser la següent: La mà plana indica obra especial realitzada i les lletres volen dir: Començà Aquesta Obra I Acabà el Dr. Fernando Egâ, l'any 1756. Aquest Dr. tal volta, seria un capellà regent de l'Església molt devot del Sagrat Cor de Jesús, i per això adoptà aqueixa mena d'escut, consistent en un cor i un bonet; i el castell representa el poble de l'Estany.

El poble de l'Estany s'ha distingit sempre per la seva hospitalitat envers els forasters. De molt antic daten unes cases que hi ha al començament de la vall i que en diuen el carrer dels Caputxins. Aquestes cases eren abans un gran hostatje que l'Abadia mantenia per a hostatjar els peregrins que, a munions, pujaven a visitar la Mare de Déu, i més tard, els PP. Caputxins de Manresa, quan feien la recapta pel terme, hi dipositaven les captes llurs, i per això el poble gaudia dels béns espirituals que l'Ordre dels Caputxins concedia als seus benefactors. (1).

(1) Anals Caputxins

CAPITOL II

Església

L'embadaliment més gran que podem tenir els aimants de l'arquitectura cristiana són aqueixes esglésies romàniques que la fe dels nostres pares aixecà a l'Altíssim, en èpoques en què, tan aviat manejaven les eines, com empunyaven l'espasa per a conquerir i defensar els bocins de la terra mare que ens arrabassà la morisma. Cert que la Seu de Barcelona deixa pasmat qualsevol que tingui una mica de sensibilitat. Jo em postro d'admiració i no sé què em passa en front de les catedrals de Lleó i Burgos, emperò no deixa hom de sentir una certa interior voluptat en trobar-se amb aqueix art romànic, bàrbar, però ingenu; barroer, però més ver-tader i condorós, si voleu, que les més refilades i admirables gosadies del gòtic. Bella i majestuosa és l'església romànica quan aixeca els seus ciboris, cloquers i absís en les grans poblacions; més bella és encara quan pobla les solituds, quan els seus ciboris ensenyoregen les capçalades dels pics o es destaquen sobre els cims de les muntanyes junt al murmuri de les florestes i junt al bra-

mar dels torrents, sota l'ombra de penyals oberts on tots els invasors s'han estabellat.

¿Qui, en tramuntar la serra i albirar una església romànica, a la vall, no se sent commogut d'emoció, i no endressa llestament els seus passos vers aquell roig i quadrat campanar amb el finestral semi-romà des d'on la veu sublim de la campana regna sobre el concert de les boires, de les aus i del murmuri del bosc?

Heus aquí perquè l'Església romànica del monestir de Santa Maria de l'Estany amagada entre les solituds de les boscúries i al fons d'una vall, trau totes les nostres simpaties i de quants, ja per devoció, ja per gust artístic, pugén a visitar-la.

Les primeres notícies que tenim d'aquesta església daten de l'any 990. Un dels fills d'Adolf II de la casa de Cervelló, anomenat Sendred (Sendra), Senyor de tota l'encontrada de l'Estany, Oló, Rodós i Terrassola, i de la comarca de Gurb, en la plana de Vich, féu donació d'una petita església titulada de Santa Cecília prop de l'actual Santa Maria, al bisbe de Vich Froila per tal de reparar certes injustícies que contra aquell prelat havia comès (1).

Aquella església de petites dimensions i de grollera arquitectura, era semblant a aqueixes antigues ermites isolades que s'aixequen en les soli-

(1) *Crónica de Cataluña*. Pujades.

tuds de les boscúries. Encara avui pot un hom veure, més o menys, el plànol de l'antiga església en les tres cases aixecades més tard, la qual església sembla que devia ésser de creu llatina precedida

**Faixada de l'Església i al costat el vell cementíri,
avui ja desfet, per passar-hi la carretera**

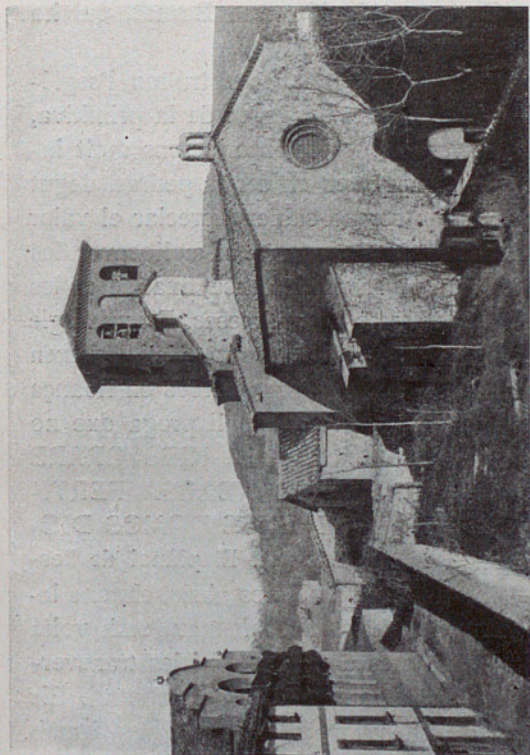
d'un atri que encara es pot veure en part. Per cert que en una de les cases on era l'església fou trobat per l'actual propietari, En Joan Vila, un antic capítell romànic, molt ben conservat i que guarda amb molt d'interès.

N'hi ha que diuen que el bisbe Froila féu donació de l'església i dels llocs comarcans als monjos benedictins, la missió dels quals era convertir els terrenys erms en terres de cultiu, tallar a favor de l'agricultura els roures centenaris, eixugar els aiguamolls i estanys, al mateix temps que predicar la llibertat i les treves contraposades a l'opressió i a les venjances crudels del feudalisme. No he pogut esbrinar quant de temps hi estigueren els benedictins, ni perquè abandonaren aquells llocs, car l'arxiu del monastir fa molts anys que és incomplet, degut a l'afany que molts tenen d'apropiar-se documents de valor històric o artístic.

A un tal grau arribà aquest abús, que el Sant Pare, l'any 1618 amb butlla especial, que es conserva (1), prohibia absolutament treure cap objecte de valor del monestir i manava que fossin tornats quants documents haguessin estat sostrets. Només se sap que la primera preocupació dels monjos fou d'edificar un monestir i una església sota l'advocació de Santa Maria, la qual cosa enllestiren ràpidament, per bé que l'església restava tan-

(1) *Arxiu de l'Estang*. Butlla 198.

cada als fidels, qui sols podien visitar-la dues vegades l'any, ço és, el dia de la Candelera i el Diu-

**Una altra vista de l'Església i del cementiri vell
abans de fer-se la carretera**

Fotografia propietat de M. Miquel Molats

menge de Pasqua Florida, i l'entrada era per la part on és avui l'escala del Cor (1).

(1) Trasserras.

Ara, el que sabem de cert és que els Canonges Agustins hi eren ja establerts en el segle XI, car l'any 1099, el bisbe de Vich, Berenguer I, nomena Prior dels Canonges de Manresa Bernat, qui ho era ja de l'Estany 1).

Aquests religiosos agustins construïren l'església actual, aprofitant les despulles de la primitiva, com pot observar-se per les inscripcions molt incompletes que es llegeixen en certes pedres, degut a què els constructors no sabien apreciar el valor que avui nosaltres hi donem; i així col·locaven les pedres allà on els convenia, sense fixar-se si les inscripcions quedaven o no malmeses. En un angle del creuer que toca a la carretera, s'hi llegeixen fragments, segons sembla, d'uns versos en lloança de la Verge, i en els quals hom li prega que no desampari mai aquella casa. VE NIES ORARE VELIS... VIRGO DECUS GENEROSA FERTILIS RADIX. HUIG INDEFENSE DOMOS DIGNARIS SEMPER ADESSE... (2). El plànol de l'església és de creu llatina amb tres absis, els dos laterals ja aterrats, i és d'una sola nau, amb volta que recolza sobre arcs de mig punt i les transversals d'aresta perpendiculars a la nau central. Els finestrals oberts a les parets, són decorats, i amb gran munificència el de l'absis central que té una

(1) *Butlletí de l'arbre Fruiter de Moyà*

(2) *Crónica de Cataluña*. Pujades.

Absis de l'Església

Fot. Vilanova

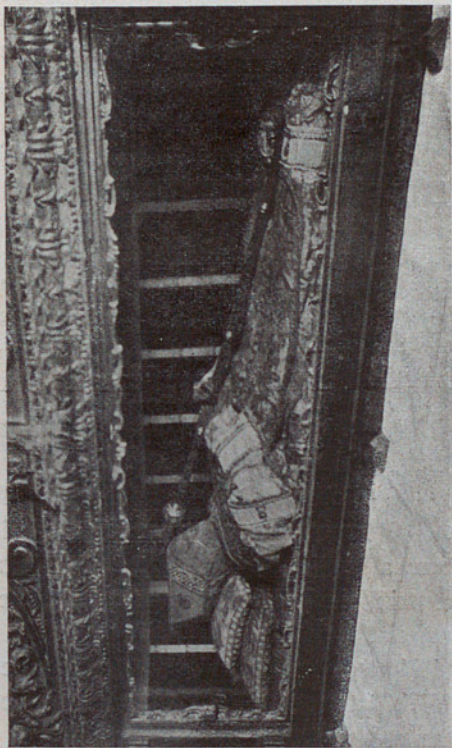
columneta en els portells, amb doble arc damunt, i amb una faixa sortida, amb ornaments quadrats. Amida 30 m. de llarg per 22 d'ample en els creuers. Una volta acabada l'església, es féu amb molta so-

Arc del finestral de l'Absis

Arxiu Mas

lemnitat la seva consagració. El nostre bisbe de Barcelona i, més tard, arquebisbe de Tarragona, San Olaguer, conseller del comte Berenguer III el

**Còs incorrupte del bisbe Olaguer, qui consagrà la Església
i que's conserva a la Catedral de Barcelona**

Arxiu Mas

Gran, era de la mateixa ordre dels Canonges Agustins, i com era estat abat de Sant Ruf a Provença,

anava moltes vegades al monestir de l'Estany a reposar en la solitud d'aquella abadia, de les múltiples obligacions annexes al seu càrrec. Ell fou qui, amb Ramon, bisbe de Vich i Berenguer de Girona, consagrà l'església en mig de moltes i devotes festes, com ho conta l'Episcologi de Vich. Dita consagració fou feta el dia 3 de Novembre de l'any 1133.

Molt me plauria de copiar ací tota l'acta de Consagració; però com que és molt extensa, sols en faré un extracte.

S'ordena, en primer lloc, que els Canonges de l'Estany guardin sempre la Regla del Gran Pare Sant Agustí i que perseverin subjectes i obedients a la Matriu.

Y com a prova de la gran olor de santedat en què es tenia la dita església, el Sant Pare mana que no hi hagi mai en ella Entredit, i que els canonges puguin celebrar sempre, no sols en l'església llur, sinó també en qualsevol de la cristianitat i admetre a les funcions religioses tots els fidels qui vulguin, per menys d'estar excomunicats per culpa pròpia.

S'admet l'Abat o Prior com germà i canonge de la Seu de Vich, i tots els altres cononges són considerats com a germans i familiars, així com els canonges de Vich són declarats participants dels

Altar Major, d'estil barroc, amb la Mare de Déu vestida

Fot. Vilanova

béns temporals i espirituals del de l'Estany, i que tot això s'estengui també als difunts (1).

Es confirmen, tot seguit, els béns de Santa Maria de l'Estany i quants podran adquirir en la diòcesis Vigatana; i per últim, es refereix tot el que pertenyia a l'Abadia.

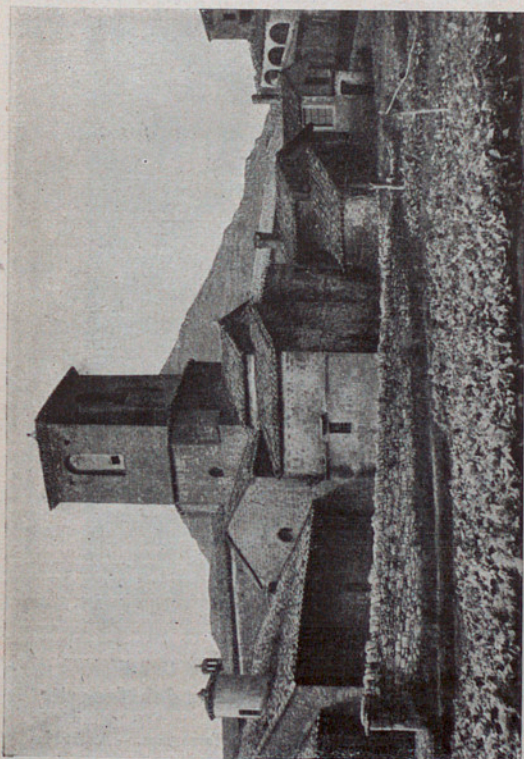
La dita Acta porta la data del 3 de les nones de novembre, de l'any de l'Encarnació MCXXXIII, any XXVI del regnat de Lluís. Signen: Olaguer, arquebisbe; Ramón, bisbe ausonenc; Berenguer, bisbe de Girona. Signen també, l'Ardiaca, el Sagristà, l'Arxilevita, i dos Levites i altres prelats que confirmaren després aquesta Acta (2).

En el segle XVI, sofrí l'església vàries transformacions; s'atterraren els dos absis laterals; s'edificà la nova Sagristia, darrera de l'absis del costat de l'Epístola, s'alçà més el cibori que, d'aleshores ençà, serveix de cloquer. Aquest cloquer quadrat, gran i massís, recolza sobre els arcs torals i guarda bastant de relació amb el caràcter de l'església. Més tard, l'any 1638, es féu l'Altar Major, de pur estil barroc, i en 1721, el Camaril enrejolat amb boniques rajoles de molt de mèrit. Darrera-ment, allò que era Sala Capitular, es transformà en capella del Santíssim. Els forts esperons que hi

(1) P. Flórez.—*España Sagrada*. Tom. XXVIII.

(2) S'ordena que l'Hospital de Vich estigui sota la direcció del Abat i Prior de l'Estany.

ha a la paret exterior de la església, foren fets en el segle XVI, car degut als terratrèmols, s'esquerdà el mur del costat de l'Evangeli.

**Darrera la Església i part de l'antic horti dels monjos,
abans de fer-se la carretera**

Fotografia propietat de Mossén Miquel Molats

D'ençà de la consagració de l'Abadia, les peregrinacions hi foren molt freqüents, i els cavallers

la dotavan amb moltes rendes i llur desig era de poder ésser enterrats al monestir sota les ales protectores de la Verge. El noble cavaller, Ramón

**Lo Comte Berenguer III lo Gran
quí feu moltes deixes a la Església del Monestir**

D'un antic pergami de Tarragona. — Arxiu Mús

d'Olost designa en son testament fet l'any 1155, que sigui enterrat en l'església de Santa Maria de

l'Estany i mana que el seu cos sigui portat allà del lloc on morí (1). El comte Berenguer III el Gran li dona mols privilegis, li cedeix entre altres coses l'esglèsia de Moyà, amb els seus delmes, alous, etc., car es sabut que aquesta esglèsia era propietat dels Comtes sobirans de Catalunya. En agraïment a tal favor, la comunitat de canonges cantava cada dia un Ofici solemne per l'ànima del gran Comte (2).

La devoció que inspirava l'esglèsia de Santa Maria era gran, per tal com el mateix Sant Olaguer la qualifica de molt devota, i els Papes, com he dit ja, l'exceptuaren de l'Entredit (3)

La seva fama traspassà les fites de la comarca, i el nom de Santa Maria de l'Estany es sentia a l'alta mar en mig de les tempestes, i fins els marins genovesos i pisans en desembarcar a les costes catalanes s'interessavan per aquell Santuari. Molts cavallers, en tornar de la guerra contra els sarraïns, pujaven a l'Estany a donar les gràcies a Santa Maria per haver-los ajudat en les batalles, i allà reposaven, tranquils, de llurs fatigues.

Y com s'hi trobaven feliços aquells nobles senyors, ens ho diu una inscripció que fins fa poc es llegia en les parets dels claustres superiors, i

(1) *Arqueologia Romànica, Catalunya*; Puig i Cadafalch.

(2) Qui quotidie pro anima istius Raimundi Berengarii missas sine intermissione decantent et Dominum exorare non cessent. (Pujades).

(3) Villanueva. *Viaje a las Iglesias de España*.

que, desgraciadament, una mà ignorant féu esborrar: OH FELIX COETUS QUIBUS INTEGRÁ VIRGO STAGNEM SEMPER ADEST HOC VENERATO LOCO. Ço que vol dir que eren feliços els qui vivien en aquell lloc, protegit per la Verge de l'Estany. I encara avui, a aqueixa divina Mare, acuden els pobles veïns quan es troben amargats per qualsevol malastrugança, i, sobre tot, la invoca amb fe la dona, en les hores doloroses en que ha d'ésser mare.

El viatjer que en veloç carrera passa en auto fregant quasi les parets d'aqueixa esglèsia, no pot compendre que la que és avui una humil parròquia de poble, fos famosa en els anals de la història patria, i que en les seves grades es prosternaren bisbes, abats, comtes i tot el més noble de la nïçaga catalana.

CAPITOL III

El Monestir

Segles d'ignorància i tenebrosos han estat motejats els de l'edat mitja, i, tanmateix, en aquells segles, quan l'home no gaudia, encara, de lloc segur per les contínues lluites ja amb els serraïns, ja amb els propis paisans; quan, segons expressió del Sr. Maura (1), senyors i vassalls, eclesiàstics i seglars es veien obligats a concentrar totes llurs energies en la lluita diària i ferotje per la vida animal, veiem en tots els genres, obres mestres, dignes d'admiració i que serveixen de guia a les modernes generacions.

En aquells segles, la filosofia arriba al zènit de la perfecció amb Albert el Gran, Tomàs d'Aquino, Duns Scot i Ramon Llull; les matemàtiques aixequen el vol amb Ató, bisbe de Vich, que introduí a Espanya la numeració àrab que aprengué a les aules de la musulmana Còrdova; les universitats de Còrdova, Metz, Fulda i Lió foren famoses per l'ensenyança de les ciències mèdiques; els "Usatjes", el "Fuero Juzgo" i les "Decretals" són avui,

(1) *Historia de España*. Opisso.

encara fonts de jurisprudència i de dret canònic; inspirats poetes i escriptors delecten els nostres sentits amb llurs trobes i narracions; generals in-

Faixada de l'Església i part del Monestir

signes menen llurs soldats a la victòria, com el Cid i Roger de Flor; reis grans i magnànims, com

Sant Ferran i Jaume el Conqueridor, orgull de la raça, saben agermanar l'autoritat reial amb la llibertat de llurs pobles; homes abnegats que es sacrificuen per llurs germans fins a l'heroisme, molt a l'invers del nostre segle, exageradament egòlatria. El poble mateix, malgrat de tot el que és digui, devia tenir una educació molt fina; car del poble sortiren aquells obscurs artífexs que aixecaren aquestes grans catedrals, monestirs i castells que han arribat fins a nosaltres. Visiteu les superbes catedrals de Lleó, de Burgos, Toledo, Tarragona i Barcelona; passejeu-vos pels monestirs de les Huelguas de Burgos, a Castella; pel de Piedra, a Aragó; pels de Ripoll, San Cugat, Poblet i Santes Creus a Catalunya i, quan més gran serà el vostre geni artístic, més us descobrireu davant d'aquells obrers que en la grollera pedra saberen enmotllar els sentiments més nobles del cor humà. Des de la cort de Carlemang, gran protector de les lletres, qui en son propi palau, criava escoles; des de la cort de Borrell II, de Barcelona, qui, malgrat de les continuades lluites contra Almançor, protegia i encoratjava els savis, fins al monestir més humil, veureu una munió de savis, escriptors i miniaturistes ocupats a redactar, copiar i illuminar llibres.

No és, doncs, d'estranyar que un monestir com el de Santa Maria de l'Estany, que tenia propietats i feus en moltes enconrades de Catalunya, i al qual acudien fills d'illustre niçaga catalana, co-

fois d'estudiar en les aules d'aquella que podriem dir-ne magna universitat (1), fos també un model d'arquitectura medieval, per bé que avui s'ha transformat tant, que gairebé no pot un hom formar-se idea del que abans era.

El plànol del monestir és el d'un paralelògram d'uns 60 m. de llarg per 30 d'ample; s'aixecaven en tres dels seus angles alts miradors que en cas de necessitat servirien com a torricons de defença. Tots ells foren esmotxats; els uns perquè s'enrunaven, i els altres per a edificar en els angles cases particulars.

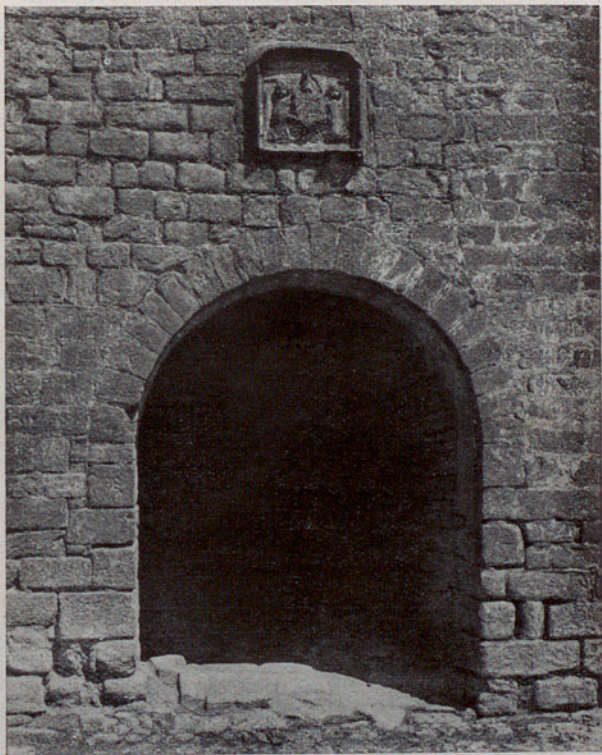
La fàbrica del monestir en part és de pedra picada: tot el referent a l'església, sagristia i sala capitular; la resta és de mà d'obra; sinó que en les pedres es nota una certa uniformitat en el tallat, que fa que hom tingui la sensació que certs panys de paret són com de pedra picada.

Hi ha dos closos; al primer s'entrava pel portal anomenat de Sant Jeroni (2), desaparegut avui del tot. Encloïa, aquest primer clos, l'hostatgeria i les habitacions dels treballadors, guàrdies i conversos al servei del monestir. Ara hi ha instal·lades la casa del Comú, les escoles nacionals, un convent de monges i quatre cases particulars. Al mig

(1) *Crónica de Cataluña*. Pujades.

(2) Trasserras.

del pati, existeix encara la gran cisterna utilitzada pel poble.

Portal d'entrada al recinte interior del Monestir

Al clos interior s'entra per un majestuós portal d'arc romà, damunt del qual es destaca clarament l'escut abacial que consisteix en un arbre arrelat

Portal lateral de l'Església

a un troç de terra, traspasat el tronc per una fletxa, aguantat per dos àngels, vestits de mon-

jos, i ornem l'escut la mitra i el bàcul (1). Dintre ja del clos interior, on hi ha els claustres, es noten moltes portades, algunes poc perceptibles, degut als arrebossaments que s'han fet a les parets. A l'ala de Llevant es veuen els portals que donaven a la primitiva esglèsia, a la sagristia i a la sala capitular. A l'ala Nort, el portal lateral de l'esglèsia d'estil gòtic secundari i un altre, també gòtic, que comunicava amb el cementiri dels monjos. A les restants ales n'hi ha d'altres, el més important dels quals és el del palau dels abats; encara s'hi observa llur escut. Qui els ho havia de dir, a aquells abats, que llur palau s'hauria de veure transformat en corral de gallines i conills!

En el segle XVI, es féu l'escala per pujar als claustres superiors i al Cor. En aquests claustres hi ha els portals que comunicaven amb les habitacions del canonges i amb les dels cavallers que alhora romanien al monestir; ara són destinades a dependències de l'esglèsia i de la rectoria.

Entorn del monestir, obriren els canonges diferents pous durant els anys 1420 a 1437, amb motiu dels terratrèmols que tantes defectes causaren en molts monuments. El monestir de l'Estany sofrí també molts perjudicis, com en sofriren també algunes cases que s'anaven formant a vora

(1) La fletxa era insígnia propia de les Canòniques Agustinianes. (Il·lustríssim Dr. Ramon Riu, Bisbe que fou de Solsona).

seu. Els pous foren oberts perquè la trepidació fos menys violenta, i es taparen en fer-se la carretera de Moyà a Calaf.

L'estil predominant del monestir és el romà en el seu període de perfecció, com també s'hi nota el de transició al gòtic, la qual cosa prova que degué començar-se el monestir a principis del segle XI i acabar-se en el XIII.

No hi ha cap dubte que els abats que més contribuïren a l'embelliment del monestir foren: Ramon de Gurb, Guillem de Rocabruna, Jaume de Rocafort, Berenguer de Valls, Berenguer de Riudeperes, i Carles II de Cardona.

Els papes, reis, bisbes i nobles dotaren esplèndidament el monestir de privilegis i rendes, car era un dels més famosos que l'Ordre Agustinià tenia a Catalunya (1).

L'Abat mitrat tenia sota la seva jurisdicció les parròquies de Moyà, Castelltersol, Ferrerons, Terrassola, Sant Pere d'Arquells, Rubinat, La Garriga, Montanyola, Olzinelles, Sant Llorenç de Buoda, Sant Iscle de Tolosa, Sant Julià d'Uxols, Santa Maria de Segur, Santa Maria de Caselles, Manlleu, Santa Maria i Sant Esteve de Sabadell. Ademés era l'Abat administrador i preposit de la ciutat de Manresa; tenia moltes propietats en diferents llocs de Cata-

(1) Fué tan honrada la dignidad abacial de este convento, que en cuanto he leído, no he visto otra de su orden y regla parecida y tan digna de estimación. (Pujades).

lunya, i la ciutat de Sabadell i la vila de Caldes de Montbuy pagaven al monestir un determinat nombre de lliures catalanes.

De totes aquestes esglésies, n'era administrador l'Abat de l'Estany, curant ell que les servissin i atenguessin a l'assistència dels fidels, els monjos o sacerdots anomenats per l'Abat, al compte del qual anava el manteniment llur. Els pavordes de Casselles i el vicari de Santa Anna de Barcelona es signen Canonges de l'Estany.

Degut al poc mirament del canonges, es perd aviat la dignitat abacial, que resta per alguns anys reduïda a un simple Priorat; però la molta importància que adquirí en el segle XIII, unida a les íntimes relacions amb l'església de Vich, fa que en 1234, el bisbe Bernat de Mur restableixi la prelacia abacial a l'Estany, amb obligació de prestar al Sr. Bisbe la reverència canònica deguda(1). D'aleshores ençà, l'Abat de l'Estany exercí les funcions del bisbe de Vich, en defecte d'aquest, per aquesta raó, rebé de la Catedral ausetana dues pagues canonicals diaries. Ultra això, tenia l'Abat veu activa i passiva en el Cabildo i era el primer que votava en totes les coses i en particular en l'elecció dels Bisbes (Pujades) (2).

La influència que, en tots sentits, exerceix la

(1) *Butlletí de l'Arbre Fruiter de Moyà*. Dr. Fortià Solà.

(2) Pujades

Comunitat d'Agustins en el poble de l'Estany i en tota la rodalia no és per ésser ponderada. Senyora de bona part de les terres d'aqueixes encontrades, ella comença d'explotar-les segons els sistemes de conreu pràcticament més segurs segons els avenços dels temps, i fa amb els terrassans contractes d'establiments ja temporals, ja perpetuus, fent cobrar així més afecte a la terra pròpia, i arribant paulatinament a la formació del poble actual arrezerat platxeriosament a l'ombra beneïta del campanar. Així com dependeix d'ella la direcció espiritual de la parròquia, està igualment en possessió del poder civil; trobant sempre en els conflictes i necessitats locals solucions raonables i avantatjoses per als seus súbdits.

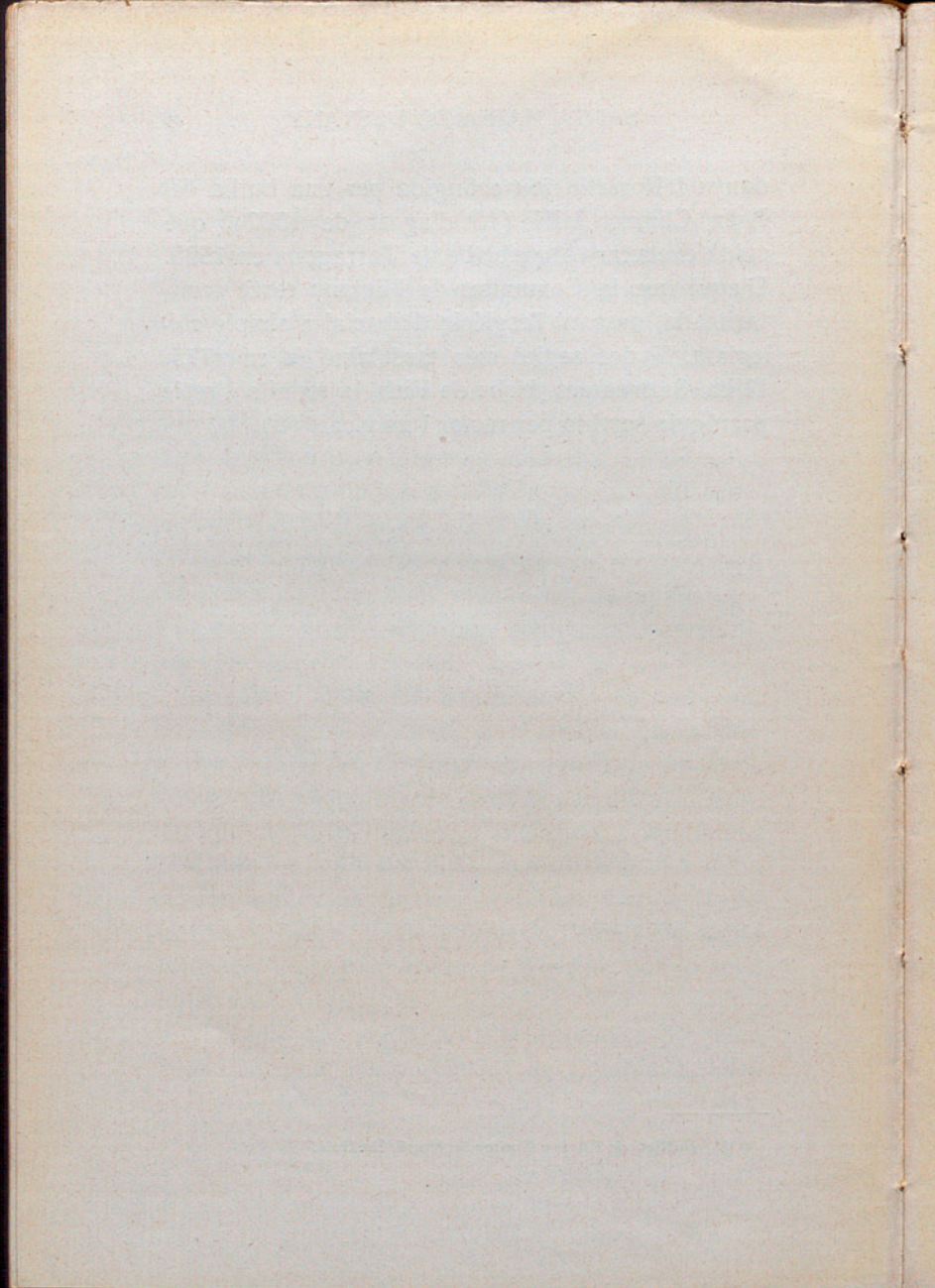
La calamitat de les febres quartanes amb què tant sovintment és castigat el poble, per causa de les aigües que s'estanyen en aqueixa fondalada, desapareix completament amb la canalització subterrània de dites aigües, començada i terminada pels monjos amb sacrificis incalculables. La mina de les aigües és deguda a l'Abat Carles II de Cardona, que a 26 de febrer de l'any 1554 signà contracte amb Joan Budó de Torelló, per la seva construcció (1).

A ultims del segle XVI la Canònica Regular Agustiniana de les províncies de Catalunya, Cer-

(1) *Arxiu de l'Estany*. Pergamí 162.

danya i Rosselló fou estingida per una butlla del Papa Climent VIII (13 d'agost de 1592), que cuidà executar l'Arquebisbe de Tarragona en 1595. D'aquí que la Comunitat de l'Estany restà secularitzada, passant l'església d'abacial a simple col·legiata. Y dos segles més tard, aixó és en 1775, l'Il·lm. Sarmentero, bisbe de Vich, la reduí a simple parròquia servida per rector i un vicari (1).

(1) *Butlletí de l'Arbre Fruiter de Moyà*. Dr. Solà.

CAPITOL IV

Claustres

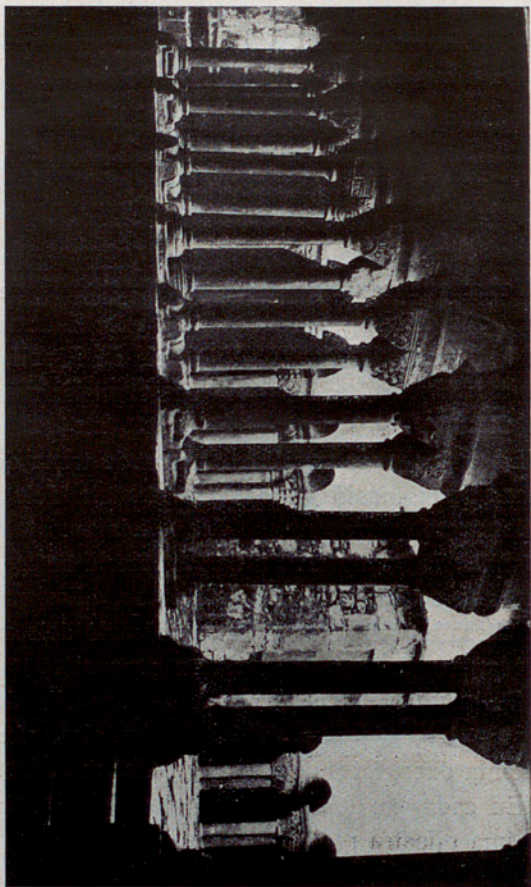
L'obra que més ens meravella del monestir de l'Estany són els magnífics claustres que, si és veritat que no tenen les proporcions dels de Ripoll, Sant Cugat i Poblet, tenen, però, uns capitells més rics de detalls.

La vista queda encisada davant de tanta delicadesa; l'imaginació gaudeix, a la vista dels capitells, sense fatigar-se mai, degut a la varietat d'assumptes, a la ingenuïtat de l'expressió en les figures, a la complicació dels arabescos, a l'originalitat i bellesa de l'elecció i a la combinació dels motius decoratius, units a la més fina execució.

Se compona el claustre de nou parells de columnes en cada una de les quatre ales, això és, setanta dues, fetes de pedra rogenca molt forta.

En cada un dels quatre angles del claustre, hi ha una pilastra moderna, on es veuen els capitells de quatre columnes que foren substituïts pel massissos actuals.

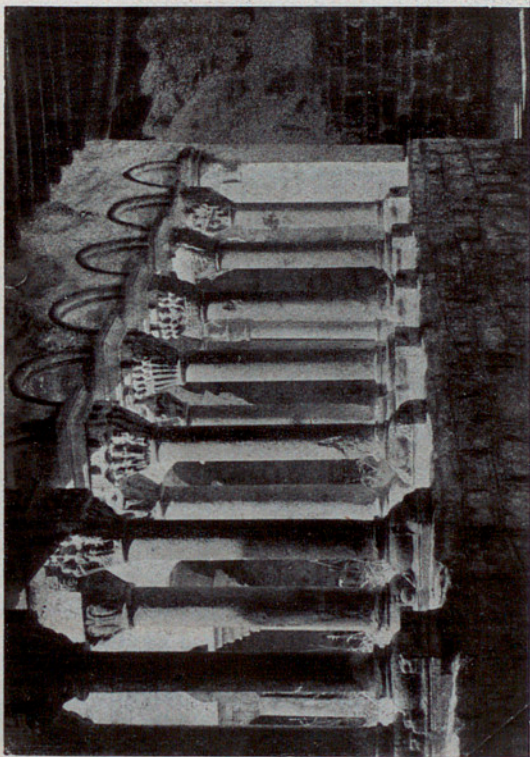
Els capitells de l'ala N. i O. ens recorden, com

Vista general de l'ala Sud

Fot. Vilanova

diu el Sr. Puig i Cadafalch, (1) els del tipus de Sant Cugat del Vallès i els usuals a Catalunya, els uns amb tota llur composició, i altres sols en

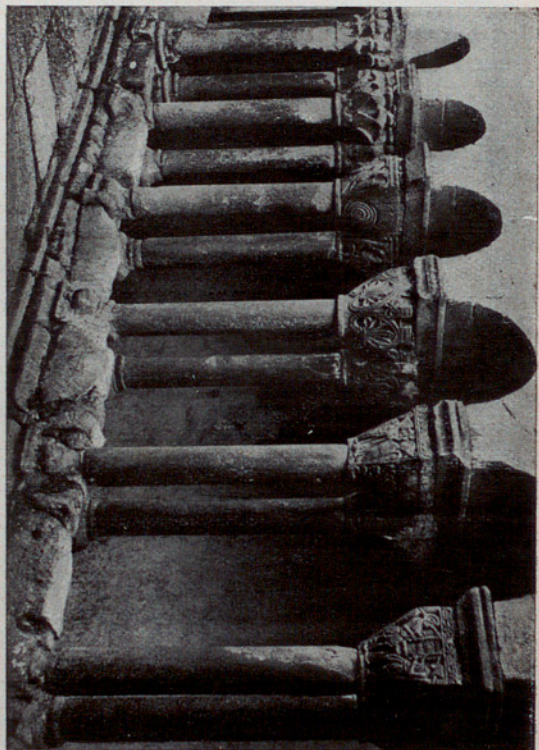

Vista general de l'ala Nord

Fot. Valldaura

(1) *Arqueologia Romànica, Catalunya.*

llur caràcter general. A l'ala N., els temes religiosos omplen tota la part interior; a la de l'O., es barregen els temes dels diables i els trets de la

Vista general de l'ala Est

Fot. de Mossén Miquel Malats

vida usual; a la de l'E., els temes són trets clarament dels voris i teixits orientals, com ocells

afrontats, al costat de l'arbre simbòlic, lleons, homes, etc.; també s'hi barregen els temes de la vida civil; a la del S., la més moderna, malgrat de conservar la forma cúbica dels capitells, s'hi desenrotllen els temes geomètrics i heràldics.

Capitell de l'ala Nord que representa la temptació de Jesús quan el dimoni li presenta les pedres per a que les converteixi en pa

Donatiu del Museu Arqueològic de Barcelona

REPRESENTACIONS RELIGIOSES. A l'interior de l'ala N., més pròpera a l'església, tots els capitells representen temes bíblics. Entre la Creació i el Judici Final, això és entre els dos extrems de la vida del món, es desenrotlla la vida de Jesucrist, la Nativitat, Adoració dels pastors i dels Reis, Degollació dels innocents, Fugida a Egipte, la Presentació al temple, el Baptisme de Jesús, les Bodes de Canaan, la Temptació, la Transfiguració.

L'Entrada a Jerusalem, la Passió amb tots els seus detalls, la Crucifixió, l'Enterrament, la Ressurrecció i finalment, la Ascensió. Afegint-hi el capitell de l'ala E., que representa el "Pantocreator" rodejat dels símbols dels Evangelistes, tal com s'acostumava figurar-lo en els absis de les esglésies, tindrem tot el cicle d'Història Sagrada, que juntament amb les representacions grotesques del diable a l'ala O., que també era molt comú figurar-lo a les darreries del segle XII, tindrem tots els temes religiosos (1).

L'escultura d'aquets capitells religiosos, més que una obra escultòrica, sembla una obra literària, un sermó escrit en la pedra, que com diu Mossèn Josep Trasserras, podria compendiar-se amb aquestes paraules: "L'home entrebancat per les passions, efecte del pecat original, fou redimit per Déu fet home, notant-se en tot la traça i delica-

(1) Puig i Cadafalch.

desa de l'artista, el qual procura aixecar gradualment els cors a Déu, com més s'acosten al sant temple. Per això, el gràfic poema de Crist redi-

Capitell de l'ala Est representant la Dança

Donatiu del Museu Arqueològic de Barcelona

mint l'home caigut en el paradís, ocupa l'ala de Llevant adossada a l'esglèsia i termina en l'angle

N. O. amb una llegoria del judici final que cau davant mateix d'un portal aparedat que era, abans, el d'entrar al cementiri.”

Capitell de l'ala Est representant el prometatje

Donatiu del M. de R. de Barcelona

REPRESENTACIONS CIVILS. En les ales E. O i S., hi ha una gran varietat de capitells que re-

presenten els costums i la manera de vestir en aquelles èpoques. En l'ala E. n'hi ha que representen dames vestides amb vestits interessantíssims, com el

**Capitell de l'ala Est representant la toilette
i el matrimoni**

Donatiu del Museu Arqueològic de Barcelona

de l'escena de la dansa, de l'agençament i de l'amor. En alguns de les ales O. i S. es representa

la caça i la vida camperola, escenes de la lluita de l'home amb la fera, i la representació dels mesos de l'any, encara que sols hi trobem el mes de

Capítell de l'ala O. representant la Caça

Donatiu del Museu Arqueològic de Barcelona

Març, representat per la caça; el mes d'Agost, per la batuda, i el mes de Desembre per la matança

del porc i els treballs de salar la carn per l'hivern.

REPRESENTACIONS GEOMETRIQUES. Un altre grup és el dels temes amb decoracions geo-

Capitell arabesc de l'ala S.

Donatiu del Museu Arqueològic de Barcelona

mètriques, com les volutes simètriques semblants a les dels capitells dels claustres de Manresa. En

l'ala E. són de notar els temes de combinacions de cercles que omplen tota la cara d'un capitell i la palmeta central dintre d'una cinta que es desenrotlla en cercle, que recorda els brodats i teixits orientals. En l'ala S., la més moderna, els temes prenen una extraordinària importància, lligant-se i relligant-se, com en les miniatures d'un manuscrit irlandès (1)

REPRESENTACIONS HERALDIQUES. Res no ens demostra tant la noblesa del monestir, com els escuts heràldics gravats en alguns capitells de l'ala S. Allí es veuen els blasons de les famílies Vilanova, Cervelló, Cerdà, Pinós. El de la casa Cardona és representat per un cavaller que porta en l'escut les armes d'aquesta noble família i que es repeteixen en les gualdrapes de son cavall. Allí hi ha les peres, senyals heràldics de l'abat Berenguer de Riudeperes, que morí el 16 d'Octubre de 1339, segons inscripció del seu sepulcre, ornat amb els mateixos senyals. Segurament l'abat, a qui tal honor es féu, contribuiria a l'obra dels claustrs.

CRONOLOGIA. Es bastant incert de poder precisar quan es feren els claustrs. Fixem-nos en els assumptes desenrotllats i en el vestuari que porten les figures escultrades en els capitells, i proba-

(1) *Arqueologia Romànica. Catalunya.* Puig i Cadafalch.

blement podrem deduir, més o menys, l'època de la seva construcció.

La part més antiga és la de l'ala N., més pro-

Capítell heràldic de l'ala S. amb l'escut dels Cardonas

Donatiu del Museu Arqueològic de Barcelona

pera a l'església, i tot seguit venen les de l'ala E. i O., i és finalment, la del S. la més moderna.

Els assumptes religiosos representats en l'ala N. són els propis del segle XII. En els capitells que representen escenes amoroses, com la dansa acompanyada de violí, una dama en el seu tocador, una parella donant-se les mans i l'escena del matrimoni, veiem que el cavaller vesteix una túnica i una sobrecota flns als genolls, i la dama porta un vestit molt ajustat al cos i la falda ampla amb un mantell que arrossega. El vestit del cavaller i el de la dama, recorden els usats a les derrerries del segle XIII. En un capitell de l'ala S. hi ha l'escut de l'abat Berenguer de Riudeperes que, com he dit, morí l'any 1339 i en l'inmediat el del Cardona on es veu representat un cavaller muntat en son cavall, portant tant en l'escut com en les gualdrapes del cavall les armes d'aquella noble casa. Les armes dels cavallers, dibuixades en les gualdrapes dels cavalls, començaren a usar-se en la primera meitat del segle XIII fins a meitats del XIV (1).

Tenim, doncs, que la primera data de la construcció dels claustres, comença en el segle XII i acaba en el XIV.

ARTISTES. Quant als artistes que intervingueren en l'escultura dels claustres, crec que podríem admetre el següent: els capitells d'assumptes religiosos, sembla que deurien ésser fets per monjos escultors, car tots ells denoten inspiració i fe cris-

(1) *Arqueologia Romànica. Catalunya*. Sr. Puig i Cadafalch.

tianes en l'artista, i per altra part, sabem que els monjos agustins del monestir de Sant Ruf, a Provença seguien la mateixa Regla que els de l'Es-

Capitell de l'ala E. imitació de texts orientals

Donatiu del Museu Arqueològic de Barcelona

tany i ambdós eren els més importants que l'Ordre agustiniana tenia a Catalunya, i que els monjos

de Sant Ruf eren enviats als altres monestirs de la seva ordre per treballs artístics (1). Els capitells d'assumptes copiats de brodats i teixits orientals

Imitació de teixits orientals

Donatiu del Museu Arqueològic de Barcelona

(1) Mr. Michel

tals, podrien ésser fets per cristians d'Orient que els monjos tindrien com esclaus, segons s'acostumava en plena edat mitja. Els capitells que representen temes domèstics i costums del país, serien fets per artistes de la terra, això és; pels *Magistri domorum*, com se'ls anomenava. Als capitells geomètrics, on es nota una gran perfecció de línies, hom troba clarament la mà d'artistes moros, car en aqueixa classe de treballs eren excel·lents mestres, perquè com que els era prohibit per la religió mahometana l'escultura de figures humanes, es dedicaren amb tota l'ànima al dibuix geomètric i arabesc.

Quin doll de místiques sensacions, exclama el Dr. Fortià Solà i Moreta, no experimenta aquí l'ànima extasiada per la fe i l'art en passejar-se sota les ales d'aqueix claustre. Jo em transporto a aquells segles quan els nostres pares conquistaven pam a pam les belles terres que ens han llegat per patrimoni. Jo veig desfilar d'un a un els sants monjos qui al matí manejaven l'espasa o l'aixada i al vespre es recollien aquí a pregar per l'estabilitat de la Pàtria naixent, de la Pàtria bressada amb el cant de monjos i al so de roncs clarins. Abraçem aquestes columnes i adorem religiosament les pedres que els monjos santificaren amb llurs petjades! No permetem mai que els claustres siguin objecte de profanació, perquè ells i el monestir

són per nosaltres un títol de glòria, la credencial de nostra grandesa històrica, la raó per la qual el nom de Santa Maria de l'Estany figura en els àlbums de les preciositats arqueològiques catalanes.

CAPITOL V

Sarcòfags

Els claustres del monestir no sols servien per al passeig i esbargiment dels monjos; eren, més que tot, llocs sagrats on es guardaven les despulles de les persones il·lustres de la Comunitat i els dels seus grans benefactors.

I si bon compte tenien els monjos a omplir de detalls artístics els arcs i capitells, ningú no els guanyava a ornar de filigranes els sarcòfags. ¿Qui de nosaltres no s'ha passejat alguna vegada pels corredors d'aqueixos antics claustres de l'edat mitja voltat el pis de laudes mortuòries i de sarcòfags adossats a les parets amb llurs estàtues jacents, que no hagi experimentat una profunda barreja de temor i de recolliment religiós, causats per la solitud i el silenci allí regnants? Els genis s'inspiraren, sens dubte, per realitzar llurs grans concepcions. Sant Tomàs d'Aquino en el silenci dels claustres, concep la seva obra gegantina la "Summa Theològica", Dante la seva "Divina Comèdia", Miquel Àngel veu animada la seva estàtua de Moïses; Colom, en els claustres de la Ràbida, pren forces per emprendre, sens defalliments, el descobriment del Nou Món, i l'abat Berenguer II, en la

quietud dels claustres del monestir de Santa Maria de l'Estany, concebí i manà escriure aquell llibre sublim, compendi de alta filosofia, on es descriuen els atributs de Déu, de com venim en son coneixement, de l'origen del mal, dels Angels i dels homes, etc., i tot aixó, escrit amb tanta divina unció i tal amàs de proves que un el llegeix i el torna a llegir, sense jamai fatigar-se. Es un dels manuscrits desconeguts del tot del segle XIV que convindria de fer públic i que molt bé podria posar-se al costat de nostre gran Llull.

En els claustres del monestir que estudiem, hi ha també molts sarcòfags, encara que molts d'ells estan entaforats a les parets fetes en el segle XVI. La paret de l'Església que dona al claustre descansa sobre grans arcades dintre de les quals i a nivell de terra hi havia sepulcres; totes aqueixes arcades són ara tapades per assegurar la fàbrica de l'església d'ençà dels terratrèmols haguts en el segle XVI. En l'arcada que resta descoberta al costat de la porta lateral de l'església, hi ha un gran sepulcre que guardi les despulles d'algun célebre cabdill de la família dels Centelles, segons es dedueix per l'escut de la noble casa gravat allí. Tal volta serà el de Bernat o Gelabert que tan célebres foren, tant l'un com l'altre, en la història dels segles XIII i XIV (1).

(1) *Enciclopedia Moderna Catalana.*

Però els sarcòfags que realment absorveixen tota l'atenció són els tres adossats a la paret de l'ala E. a una alçada de dos metres, d'un gòtic florit i dessota d'arcs no acabats, o bé destruïts pels que no savien apreciar el tresor artístic que allò representava. Tal com se desprèn de la disposició i plan dels mateixos, la idea de l'arquitecte seria voltar les tres sales restants dels claustres amb sarcòfags, lo qual si s'hagués realitzat, haurien estat els claustres de l'Estany un monument artístic no superat per cap més. Els tres porten una inscripció amb caràcters gòtics i als dos costats dels sepulcres gravat l'escut de l'abat, les despulls del qual serveixen.

El primer de més aprop a la porta de l'església, diu el següent:

*VII kalendas Novembris anno domini MCCCXI
obiit Jacobus Dei gratia abbas ecclesiae Stag-
nensis qui hanc ecclesiam in spiritualibus
quamplurimum decoravit et in temporalibus in-
caducis optime sublimavit cuius anima celestia
gaudia valeat feliciter possidere.*

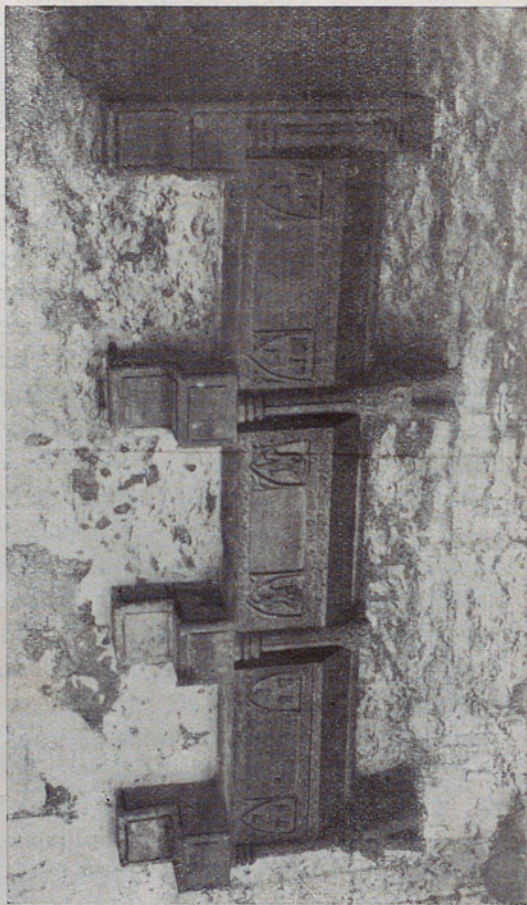
La traducció és:

Al dia set de les kalendes de Novembre (26 d'Octubre) de l'any 1311 morí en Jaume, per la gràcia de Déu, abat de l'Estany, qui enriqueix aquesta església amb molts béns espirituals i materials, l'ànima del qual pugui fruit dels celestials.

L'escut de dit abat és el que usava la família

**Sarcòfags que guarden les despulles dels Abats Jaume de Rocafort
(o Rocavert), Berenguer de Vall i Berenguer de Riudeperes**

Fot. Vilanova

Rocafort consistent en tres pedres a faisó de castell (1).

El segon porta la inscripció següent:

Quarto idus Mayi anno Domini MCCCXVI.—Obiit dominus Benedictus de Vall bone memoriæ abbas istius ecclesiæ cuius animæ celesti solio collocetur.
—L'escut d'aquest abat és un lleó rampant amb corona.

La traducció és:

Als quatre idus del mes de Maig (el 12) de l'any 1316, morí el senyor Benet de Vall de grata memòria, abat d'aquesta església, l'ànima del qual sigui col·locada en el celest solí.

El terç diu així:

III. XVII Kalendas Novembris anno Domini MCCC... obiit Berengarius, Dei gratia abbas istius Ecclesiæ, qui de novo construxit altare Sancti Antoni, sacerdote in perpetuum, et duo aniversaria in eadem fundavit, ac propriam Ecclesiam in spiritualibus temporalibusque quantum plurimum decoravit, qui sit sancta requies.

La traducció és:

III. A XVII de les Kalendes de Novembre de l'any del Senyor 13... morí Berenguer, per la gràcia de Déu, abat d'aquesta església, qui féu cons-

(1) Pujades es de parer que aquest Abat es de la família i noble casa de Rocaverti, no solsament per el nom molt freqüent en dita casa, sinó també per l'escut d'armes posat en son túmul que son les tres roques.

truir de nou l'altar de Sant Antoni; sacerdot perpetu; i fundà en el mateix dos aniversaris, i enriquí molt la seva església així en l'espiritual com en el temporal. Descansi en pau.

Estàtua jacent d'en Peguera

Fot. Vilanova

Aquest abat era de la família dels nobles senyors del castell i terme de Riudeperes. El seu escut consisteix en tres peres d'argent sobre camp d'or.

Però el sepulcre més admirable és el del Senyor de Peguera, qui amb les armes, defensà els drets del monestir que va dotar esplèndidament.

Aquest sepulcre segurament era en un altre lloc del que en l'actualitat ocupa, i la tapa amb el noble cavaller és separada del sepulcre i en posició vertical, al costat mateix de l'escala de pujar als claustres superiors.

L'estàtua, vestida amb cota de malla, amb l'espasa en mig del pit, i sota els seus peus un gos, ha fet que la fantasia del poble la bategi amb el nom de Sant Miquel, que està al costat de la porta aixafant el dimoni i guardar la imatge de la Verge miraculosa.

Heus aquí com defensà el monestir aquest cavaller, segons es desprèn d'un document molt antic i que confirma Pujades en ses Cròniques (1).

Governant el monestir l'insigne abat Berenguer de Riudeperes en 1329, hi hagué una gran renyina entre el monestir i el Senyor del castell d'Oló, qui ajudat pels habitants d'Avinyó, es revoltà contra l'abat per raó de feus, alous, censos, etc..., car tots ells estaven sota la seva jurisdicció. S'embrollaren de tal manera les coses, que no hi hagué més

(1) *Crónicas de Cataluña*. Pujades i un document a la Masia Rodoreda. Trasserras.

solució que acudir a les armes. Es feren per les dues parts grans preparatius: l'abat Berenguer hi assistí personalment i manava les forces de l'Estany en Bernat de Peguera. Arribaren els de l'Estany a Oló, i després de molts esforços, s'apoderaren del castell, i s'hi feren forts. En l'endemig arriben les forces d'Avinyó qui plegats amb els fugitius d'Oló, ataquen de nou el castell i el volten, i poden, finalment, apoderar-se'n, i allí mateix es desenrotlla una sagnant batalla en la qual el cabdill Peguera és cosit a punyalades en l'escala mateixa del castell. Feren presoner l'Abat que lligaren amb cadenes, i, llavors, els vencedors pujaren a l'Estany on es lliuraren al vandalisme, robaren les joies més preuades del monestir (1). El mateix Sant Pare i el rei d'Aragó hagueren d'intervenir-hi per apaiagar els ànims i restituir l'Abat a sa primitiva jurisdicció. Per això, el monestir edificà l'important sepulcre al defensor de ses prerogatives, enterrant-hi no sols Bernat, sinó també els seus germans Ramon i Guillem.

Diu així la llosa sepulcral:

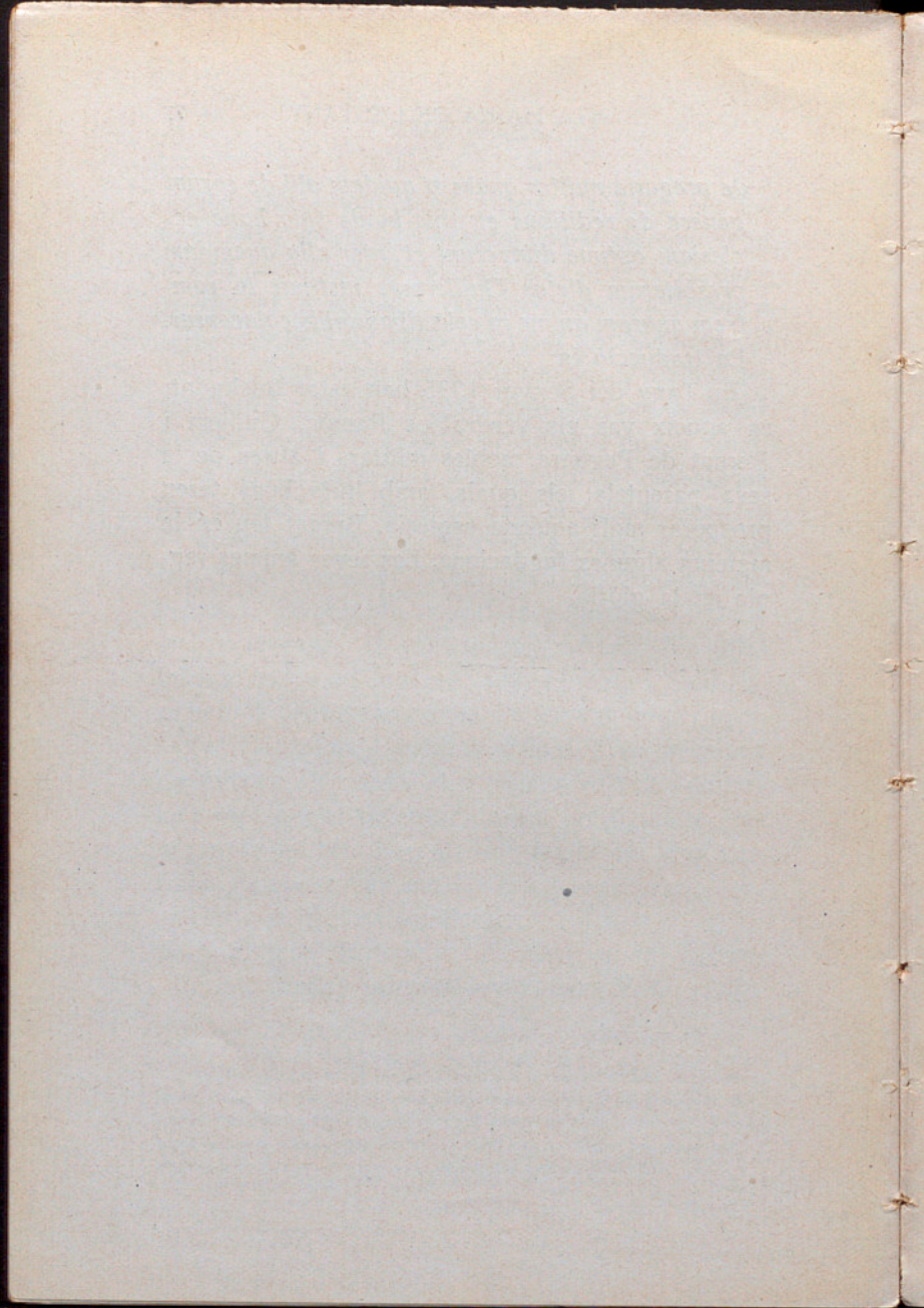
*Anno Domini Millesimo CCCXXX quinto fuerunt
in hoc tumulo translati venerabiles R. G. et Bn.*

(1) Se entregaron al saqueo y robo sin perdonar ni los clavos de la pared; de lo cual resultó la total y lamentable ruina de aquel insigne Santuario. Durante un año tuvieron al Abad encerrado en dura cárcel con cadenas y esposas, hasta que pudo huir a Manresa, en donde los ciudadanos y el clero le recibieron con muestras de caridad y amor. (Pujades).

de pregaria milites quam et quidem alii de eorum genere de redivibus et aliis bonis suis hanc ecclesiam optime ditaverunt et inter alia quemdam presbiterum dictus Guillermus instituit in eandrem quorum anime in celestibus soliis colocentur.

La traducció és:

En l'any del Senyor 1335 han estat traslladats en aqueix vas els venerables Ramon, Guillem i Bernat de Peguera, nobles militars i altres de la seva parentela, els quals, amb llurs béns feren prosperar molt aquesta església. Bernat féu en la mateixa algunes fundacions. Les seves ànimes regnin en la glòria.

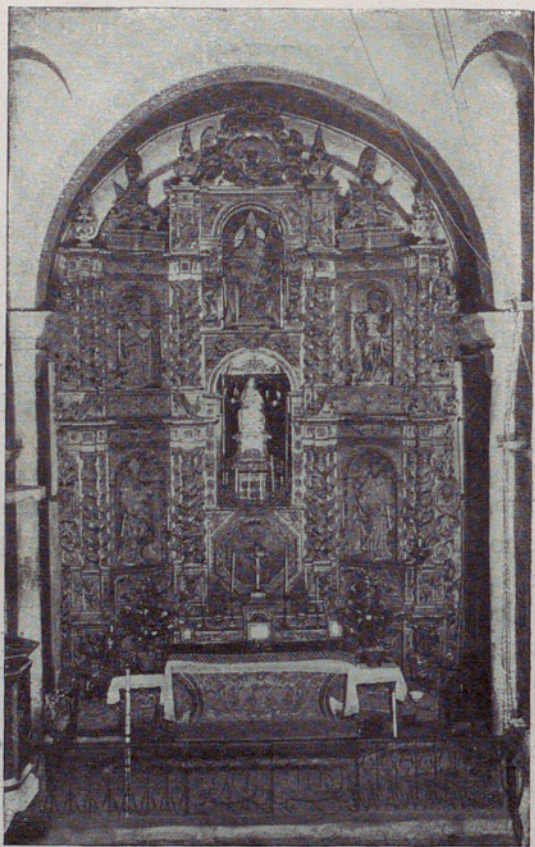
CAPITOL VI

Imatge de la Mare de Déu.

Sa tradició

Hi hagué un rei a Israel qui anà a consultar als morts les veritats que li negaven els vius, veritats que, encara que doloroses, tingueren llur exacte compliment en les muntanyes de Gelboé.

Els savis moderns, en veure la incertitud de les notícies transmeses pels Historiadors antics, anaren a remoure les runes dels monuments desapareguts ja de la Història, llur emplaçament convertit en cau de feres. I amb el treball d'aquests incansables arqueòlegs, han aparegut Ninive, Susa i Babilònia amb llurs reis Salmanasar, Senaquerib i Nabucodonosor; Heliopolis, Menfis i Tebas amb llurs Faraons; Herculano i Pompeia amb llurs Cèsars i Emperadors. Aquestes ciutats desenterrades, ens mostren el poder dels Asiris qui amb aire de conqueridors enrunen els països i s'emporten captius llurs habitants; la grandesa i civilització dels antics Faraons qui aixecaren colossals temples i immortals piràmides; l'esplendor i corrupció dels

Altar Major amb la Mare de Déu tal com se venera avui

Donatiu del Dr. Fortià Solà i Moreta

romans, amos del món. I així aquestes ciutats són muts, i alhora vius i eloqüents testimonis de la manera d'ésser i viure d'aquells pobles.

I el que passa amb la història de l'edat antiga, ens succeeix amb la història de l'edat mitja amb infinitat de monuments i obres tant artístiques com religioses. Faltats de documents autèntics i vertaders, en què poder basar la Història, deixades de banda com a fabuloses les diverses tradicions que respecte al particular han arribat a nosaltres, transformades i capgirades per anteriors generacions, quasi no ens resta ni un raig de llum per a guiar-nos en l'estudi històric de tals obres.

Amb semblants dificultats ens trobem els qui volem esbrinar l'origen i la història vertadera de la infinitat d'imatges de l'edat-mitja. Aquestes dificultats augmenten en voler fer la història de la imatge de la Mare de Déu que, de temps immemorials, es venera en el monestir de Santa Maria de l'Estany, car no hi ha cap document antic ni modern que ens illustri. Però ja que els documents històrics vius callen, sobre l'origen d'aquesta imatge, consultem, també, com els arqueòlegs, les pedres i aqueixos testimonis, malgrat d'ésser muts i morts, ens illustraran per a poder fer la història vertadera d'aqueixa obra d'art, digna d'ésser estudiada.

Però, abans d'entrar en el terreny arqueològic, i conèixer pels seus detalls l'època, i per qui fou

esculturada, seria una falta imperdonable de no contar les diverses tradicions que, respecte del seu culte, són arribades fins a nosaltres.

Antic gravat al boix de la Mare de Déu de l'Estany

Una d'elles i la més general és la següent:

Quan els cavallers de la Fama, ajudats per Lluís el Piadós, davallaren de les cingleres del Montgrony i s'apoderaren de Barcelona, lliuraren de ser raïns tot el territori de la Marca, començant llavors una era de pau que fou aprofitada pels cristians

per a fundar esglésies i monestirs. Els monjos que s'establiren a les vores de l'Estany, edificaren un monestir i una església consagrada a Santa Maria, la imatge de la qual havien portat de Gènova i a la que professaven molta devoció (1)

Però poc havia de durar la tranquil·litat d'aquells monjos. Vivia a Còrdova el jove ministre de Hixem II, anomenat Almançor, fanàtic serraí, qui volgué recobrar per a l'islam els territoris de la península que els cabdills cristians reconquerien. A tal efecte, predicà la guerra santa i enlairant la bandera verda del profeta, abocà ses tropes al combat de Barcelona, cada dia més ric i poderós, i, en la plana de Matabous, sota mateix del castell de Montcada, fou batut el comte Borrell que menava l'host dels ferrenys catalans. Almançor s'apoderà de Barcelona i d'altres ciutats, semblant, per tot arreu, l'esglai i desolació en les famílies i profanant el més sagrat pel cristianisme.

Els monjos, temerosos de veure trossejada llur Imatge aimada pels fanàtics serraïns, cuitaren abans d'abandonar el monestir, a amagar-la en un camp darrera de l'església. Així passaren molts anys i en el segle XII, quan els canonges agustins posseïen amb tota tranquil·litat el monestir, succeí, segons conta la tradició, un cas insòlit i miraculós.

(1) P. Camós. *Jardín de María*.

Un pastor que guardava els bous d'una casa, que es creu que seria la que avui es diu EL GRAU, molt devot de la Mare de Déu, passava estones en oració, mentre sos mansos bous pasturaven pels camps veïns del monestir. Feia alguns dies que observava que un dels bous de son ramat, el més manyac de tots, s'ajeia sempre en el mateix indret, gratant amb les seves potes la terra. Curiós de saber el resultat de semblant aventura, comença el bon pastor a cavar la terra amb una aixada i al cap d'una estona, troba una pedra que, en examinar-la, veié que era un braç que acabava de trencar a una imatge de la Mare de Déu allí soterrada. Avisat l'Abat d'aïtal troballa, i comprovada la narració meravellosa del pastor, anaren els monjos a cercar-la, i fent solemne processó, la portaren al temple per a ésser adorada dels fidels. Fa pocs anys, es podia veure encara un gros roser que creixia en el mateix lloc on, segons la tradició, fou trobada la Mare de Déu i que arrencaren, en rebaixar el terreny per a fer més vistós l'absis de l'església, com també hom pot veure, que el braç dret de la imatge està enganxat a causa d'algun cop que rebría.

Però, arribaren temps de prova per als monjos: les lluites entre els senyors feudals molt comunes en aquelles èpoques, feren fugir a la desbandada els religiosos i l'Abat hagué de viure algun temps a Manresa, sota l'ampar dels canonges d'aquella

Seu. Abandonat el monestir i robades ses principals joies, el clergat de Moyà (alguns diuen el de Vich i d'altres el de Manresa) tement per la sort de la Mare de Déu, volgueren portar-la a aquella població. En devota romeria anaren a buscar-la; però, en arribar a l'altra part de la vall, passada la qual ja no es veu el monestir, la imatge es féu tan pesada, que els qui la portaven hagueren de parar-se; en va ho intentaren altres i altres; impossible poder-la moure. Comprenent, llavors, que era voluntat de la Mare de Déu, de no moure's de l'Estany, decidiren tornar allí, i sense cap dificultat ni esforç, pogueren aixecar-la i portar-la a l'esglesia. Tornats l'Abat i els monjos al monestir, en senyal d'agraïment i per a testimoni perpetu de tan gran miracle, posaren una gran creu de pedra en el mateix indret on la Verge es féu pesada. Molta gent, en passar per davant d'aquesta creu, que es troba al costat de la carretera de Moyà a l'Estany, des d'on comença a veure's el monestir, es detura i diu una Salve a la Mare de Déu.

Aquesta és, com he dit de bon principi, la tradició més general que roça entre els pacífics habitants. Amb més o menys variants és, com es veu, la mateixa tradició que tenen totes les Mares de Déu trobades.

Hi ha qui diu, per haver-ho sentit als seus avis, que uns mariners genevesos la portaven en llur barco, i que havent-los salvat d'un naufragi, la re-

galaren als monjos de l'Estany, per ésser allí adorada.

Contades les diverses tradicions que roden respecte aquesta imatge, estudiem-la en sa part arqueològica que, segurament, ens il·luminarà més per a saber l'època i per qui fou esculturada aquesta preciosa obra d'art religiós.

CAPITOL VII

La Imatge de la Mare de Déu.

Estudi arqueològic de la mateixa

Tres escoles d'estatuària dominaren en l'edat mitja: la Bizantina, la Romana i la Gòtica, anomenades també escola de tipus hieràtic, de transició i humà. Cada un d'aqueixos tipus, té un caràcter tan propi, que és impossible de confondre'l amb cap més altre, car, com molt atinadament fa observar el senyor Puig i Cadafalch en sa obra "Arquitectura romànica a Catalunya", cada un d'ells era com un llenguatge engendrat per tot el poble i que tot el poble usava; tot ho compenetrava: el temple, la casa, el moble i fins el vestit es fonia en una unitat d'estil, com si no fossin possibles altres maneres ni formes.

Els caràcters de les imatges del primer tipus són: aspecte seriós, rígit, estan assegudes en una cadira de braços o en una banqueta i amb el vestit de plects rectes, sense doblar-se el mantell. En les imatges de les Mares de Déu, el Nen està entre els dos genolls i aixecant els dos dits índex i

mig de la mà en posició de beneir, i amb la mà esquerra sosté un llibre que simbolitza l'Evangeli. La Mare presenta, amb sa mà dreta, al Nen, una

Imatge de la Mare de Déu avans de sa restauració

Del Dr. Fortià Solà i Moreta

poma, símbol del pecat o un pomell d'olor, emblema de les virtuts.

Quasi sempre són de fusta i de petites dimensions: a Catalunya i a Aragó se'n troben alguns exemplars de marbre o alabastre, decorades molt poc. Exemple: la Mare de Déu del Claustre de Solsona. Se'n feren moltes imitades de les bizantines en el segle XI i part del XII. Les variants, consisteixen en la dalmàtica que porta el Nen i la Mare, i en el mantell, que a manera de capa romana, es corda davant del pit amb un joiell.

Les del tipus de transició, tenen expressió més dolça i més humana, més tendència al moviment, no són bastes, àdhuc quan conserven alguna reminiscència hieràtica. El Nen recolza sobre el genoll esquerre de la Mare i es torça una mica i es daleix per obsequiar-la. Els plecs són més naturals i menys simètrics; el mantell es doblega quasi sempre i la túnica forma plecs ben marcats als genolls. La decoració és més rica, les dimensions majors i millor el material. Seu sempre sobre un escambell o banqueta. Porta sempre els atributs propis de sa advocació. Pertany als segles XII, XIII, i part del XIV, i quasi totes són fetes de marbre o alabastre, sobretot a Catalunya i Aragó.

Les del tercer tipus, això és l'humà, estan dretes, el Nen sentat al braç esquerre de la Mare, mirant-se tots dos amb gran afecte. El plegat del vestit és més gallard, més natural i gens simètric;

Altra fotografia de l'imatge

Fot. Vilanova

es cerca més el realisme. Correspon als segles XV i XVI, durant el període ogival flamíger. (1)

Basats en aquests principis de la més pura arqueologia extrets de l'obra "Arqueología i Bellas Artes", del savi arqueòleg P. Naval, autoritat indiscutible en matèries d'art, fàcil ens serà d'esbrinar l'època en què fou construïda la imatge que estudiem.

La imatge de Santa Maria de l'Estanya és d'alabastre, està sentada en un escambell, també d'alabastre, té un metre d'alçada, i el Nen descansa en son braç esquerre, inclinant-se una mica al dret, i el conjunt és fet d'una sola peça. Sense ésser de forma hieràtica, com les del primer tipus, conserva d'ella no obstant, qualche regust, sobretot a les mans. Apareix en una posició de dignitat, i l'expressió de son rostre revela sa maternitat divina. El gentil partit de son vestit i la delicadesa dels seus accessoris li donen al mateix temps una valor tan important com crescuda en arqueologia. Coberta fins al genoll amb sa túnica i fins el cap amb el vel, segons estil bizantí, i coronada amb reial diadema del mateix alabastre, atrau les mirades de tothom qui la contempla. Tant en el semblant del Fill, com en el de la Mare, resplendeix la bellesa moral més adequada als tipus creats

(1) *Arqueología y Bellas Artes*. P. Francisco Naval del Sagrat Cor de Maria.

per la litúrgia a la intelligència dels artistes. El Nen, amb una gràcia singular, beu el nèctar delectós del pit de la Mare, per la qual raó es coneix aquesta Verge per la Mare de Déu de la llet, i hom la considera advocada de les dones estèrils i parteres, com ens ho pregonen els Goigs que en sa lloança es canten en aquella església.

Per tot això, no hi ha el més petit dubte que aquesta imatge pertany a les del grup de transició, i segurament fou feta al segle XIII.

Més difícil tal volta, és d'esbrinar qui fou l'escultor que va emmotllar en la pedra una imatge tan encisadora; car ens trobem sempre amb la manca de documents, i, si acàs existeixen, ens són enterament desconeguts. No obstant, podem entreveure que l'escultor que donà forma a l'alabastre, havia d'ésser, a més d'expert artista, un home de grans sentiments religiosos. Basta mirar la imatge per veure que tota ella respira majestuosa religiositat, molt al revés d'altres modernes amb cares que més aviat semblen retrats d'artistes que no imatges divines. No estariem equivocats en afirmar que l'escultor deuria ésser algun monjo. En efecte: Es ben sabut que en l'edat mitja, els monestirs no solament eren centres de cultura intel·lectual, sinó també grans viviers d'artistes, i que aquests recorrien els diversos monestirs de llurs ordres per esculturar imatges i ornar els capitells del claus-

tres (1). La gran revolució de Constantinoble promoguda per Lleó Issauri, Constantí Cropónim i al-

Imatge de la Mare de Déu, restaurada

Del Dr. Fortià Solà i Moreta

(1) Mr. Michel.

tres emperadors que es proposaren acabar amb tota classe d'imatges pintades o esculpides, exercí una gran influència en les arts cristianes. Aquell nou vandalisme, en lloc de dur ruïna, impulsà la propagació de les arts a Europa i llur completa regeneració. El furor dels iconoclastes forçà els artistes bizantins, en llur gran majoria monjos, a refugiar-se a les regions occidentals. La generosa hospitalitat que per tot arreu trobaren, fou recompensada per aquells homes coronats amb la doble aureola de la persecució i del geni, i la multitud d'obres que portaren a cap, infongué nou alè de vida a les arts del cristianisme romà. Ben aviat, una nova generació d'artistes aprengué, sota llur direcció, no solament la teoria material aplicada a les arts, sinó la inspiració d'aquells tipus, d'aquells símbols místics que la pintura i escultura cristiana havien de reproduir molt prompte, sota mil formes en els segles successius. Per altra part, l'estat cada vegada més potent de Catalunya i Aragó, impulsava els pobles a afermar les relacions comercials i artístiques amb elles; els regnes cristians i mahometans d'Espanya cerquen llur amistat i la nostra terra veu obertes les seves portes als corrents d'Europa (1). El comerç, com diu el senyor Puig i Cadafalch, ens porta gents de tot el Mediterrani; comerciants de la Grècia, naus d'Itàlia, moros de l'Àfrica, jueus

(1) *Arqueologia Romànica a Catalunya*. Puig i Cadafalch.

de Síria. Les croades i altres grans fets de la Història, introdueixen a la nostra pàtria les ordres del Cistell i les mendicants. Amb la incorporació de la Provença, mitjançant el casament de Berenguer III amb Na Dolça, funden els monjos del Cistell multitud de monestirs; els monjos i abats del San Ruf ocupen les Seus episcopals de Catalunya i les arts d'aquells convents s'escampen per tot arreu. Sabem molt bé, diu l'arqueòleg francès, Mr. Michel, que els monjos de Sant Ruf a Provença, tenien un gran estudi d'escultors molt cèlebres que enviaven als monestirs de la seva mateixa ordre per a diversos treballs arquitectònics i estatuaria. Ara bé; essent els monjos de Santa Maria de l'Estany de la mateixa religió dels de Sant Ruf, havent-hi entre els dos monestirs tan freqüents i íntimes relacions, car els dos eren els més principals que hi havia a les terres catalanes, no és gens arriscat d'admetre que els artistes de Sant Ruf esculpissin la imatge de la Mare de Déu el mateix que els capitells religiosos dels claustres, i m'inclina més a creure-ho l'observar en un dels capitells de l'ala N. del claustre, esculpida una Mare de Déu que dona de mamar al seu Fill, i pel vestuari, faccions i moviments de la Mare i del Fill, sembla ésser còpia o inspiració l'una de l'altra.

De tota manera, la imatge que es venera, de temps immemorials al monestir de Santa Maria de l'Estany, és un dels exemplars més importants d'I-

conografia de l'edat mitja que tenim a Catalunya, i, d'haver-se venerat en poblacions de major importància que l'humil poble de l'Estany, seria avui la seva fama tan gran com ho és la de les nostres Verges anomenades.

CAPITOL VIII

Les Creus

Els pobles no solament consideren sagrats els recintes dels temples; la influència divina s'estén, també, a tota la rodalia on aquells s'aixequen. Era molt corrent de creure, en tota l'edat mitja, que el dimoni, àngel del mal, exercia extraordinari poder a tots els llocs on la creu no els protegia amb ses braços. El málèfic poder de Satanàs es feia sentir en els animals domèstics, estimbant-los pels cingles de les muntanyes; en els aires desencadenant furioses tempestes acompanyades de trons i llamps que destruïen les collites que el pagès amb tanta de cura havia sembrades; en els cossos de les persones arrastrant-los a cometre tota mena de bogeries. Per a deslliurar-se, els pobles, d'aitals calamitats, té l'Església els exorcismes; beneeix els animals domèstics, i una vegada l'any, el dia de Santa Creu, de llocs enlairats estant beneeix els termes i ordena, per la virtut de Déu, als esperits diabòlics que no s'atreveixin a apropar-se, car estan sota la protecció divina, i els commina que s'escampin als llocs feréstecs i deserts on no pu-

guin fer dany a les persones, als animals i a les plantes ni a res que els sigui útil.

Sempre s'ha cregut en la influència dels genis del mal, i per a guardar-se'n, s'inventaren els amulets, i es creia que aquell que els portava damunt restava lliure de tot perill. Els egipcis, grecs i romans, força supersticiosos, a tot arreu posaven petites estàtues de llurs déus; a les cases, als camins, als boscos, als camps i fins als sepulcres per a deslliurar-se dels genis malastrucs; però el Cristianisme s'emparà a l'ombra protectora de la Creu. I així veiem que als voltants dels santuaris, s'aixeca el LABARUM sagrat, per indicar que tot aquell indret està sota la protecció del Déu de la llum. La llegenda del Gegant Encantat, tan bellament contada pel senyor Carreras Candi, (1) ens explica com el Gegant, símbol del mal, amo en altres temps de la muntanya de Montserrat, fuig al més desert dels seus abismes, on restà petrificat en aparèixer en aquelles crestes el signe de la Creu.

Per això, els monjos de Santa Maria de l'Estany, curaren de posar tota la vall sota la protecció de Déu, foragitant l'esperit del mal d'aquells llocs sagrats i llençant-lo als fons de les muntanyes veïnes, i és creença entre els habitants del poble que, a mitja nit, s'apareix en forma de cabra que va seguint les petjades al poruc viatjant; però

(1) *Montserrat*. Carreras Candi.

que en arribar prop de la vall on s'albira ja la creu, desapareix tot seguit el fantasma.

Un altre era, també, el motiu perquè prop dels santuaris, s'enlairava la creu. La gent que en devots romiatges feia llargues jornades per a complir els vots que en temps d'afflicció havien fet, distrets durant el camí per les diversions a les quals acostumaven lliurar-se, en albirar la creu que els indicava que es trobaven prop del terme de llur viatge, es paraven i es col·locaven ordenats en processó, i, entonant piadosos càntics, entraven al santuari.

Per tres camins diferents s'entra a l'Estany: el de Moyà, el de Vich i el d'Oló, i en tots ells s'enlairava la creu.

La creu més antiga i de més mèrit artístic, és la que es troba arran mateix de la carretera de Moyà, a un quilòmetre del monestir. Sobre una escalinata de tres esgraons, s'aixeca una columna octavada de dos metres i mig d'alçada, d'una sola peça, i acaba en un capitell quadrat en dos costats del qual es veu un escut que, a causa de la molsa i la pols, no es pot distingir bé que és el que hi campeja. Sobre el capitell hi ha una creu molt ben treballada i una de les cares té el Crist crucificat i l'altra la imatge de la Mare de Déu, asseguda i que sembla ésser còpia de la mateixa que en l'església es venera. A primer cop de vista, sembla ésser aquesta creu d'estil gòtic; però, examinant-

**Creu de pedra d'on, segons la tradició,
no volgué passar la Mare de Déu**

la atentament, es veu que és un exemplar romànic de l'últim període. No hi ha cap aimant de l'art que no es pari a contemplar-la. Avui està una mica torta, i fóra molt lloable que les autoritats del poble s'interessessin per a posar-la dreta, car el dia menys pensat, acabarà per caure i fer-se malbé una joia de tanta estima. Aquesta és la creu que assenyala el lloc on la imatge de la Mare de Déu es féu pesada, quan la clerecia de Moyà la traslaldava a llur església.

A l'altra part de la vall, això és, en el camí de Vich i en l'indret on aboquen el camí vell de Sant Feliuet i el de Collsuspina, a uns set minuts del monestir, hi ha un padró d'uns tres metres d'alçada sobre el qual és feta una capelleta que té dins un alt relleu que representa el calvari, Crist, les dues Maries, els dos lladres i al fons s'albira la ciutat de Jerusalem. Fa perdre molt de sa valor artística la capa de calç que la cobreix. L'origen d'aquest padró és també miraculós. (1) El 21 de Març de l'any 1668, tornava de Barcelona en Guillellem de Rocafort, i com fos de nit, va caure en barranc obert per a aixugar l'Estany. Ple d'espant, ens diu aquest senyor, en un pergamí signat per ell i que es conserva a la casa senyorial de Rocafort, vaig invocar la protecció de la Mare de Déu de l'Estany, prometent-li la celebració d'un Ofici

(1) *Ressenya Històrica de l'Estany*. Mossen Josep Trasserras.

i erigir un monument que perpetuï la memòria del greu perill de què Ell m'havia deslliurat i del qual havia sortit sense el més petit dany.

Padró del Pontarró

Fot. Valldaura

En el camí d'Oló, en el mateix indret on es comença de veure el monestir, i des d'on es veuen les crestes del Montserrat, s'aixecava, fins fa pocs anys, una capella sota l'advocació de Sant Pere. El camí que porta de la capella al monestir, era el passeig dels monjos, i davant de la mateixa, baixaven els abats de llurs cavalleries, quan tornaven de viatge i allí demanaven la benedicció a la Mare de Déu, abans de davallar al monestir. Aquesta capella, ja molt malmesa, fou aterrada, emportant-se son altar a l'església particular de la masia de Postius. Moltes de les pedres de la capella de Sant Pere estan escampades a la vora d'una casa de pagès, algunes són força interessants per les inscripcions que porten, com si esperessin alguna bona ànima que les traslladés a algun altre lloc més apropiat a llur valor artística. En fi, tota la vall i les muntanyes que la volten, semblen llocs sagrats, car per tot arreu trobem recordances de la devoció a la Mare de Déu de l'Estany. La muntanya més alta del cim de la qual es divisa un panorama encisador, se'n diu Puig de la Caritat, perquè els abats, acostumaven de pujar-hi una vegada a l'any a beneir la comarca i repartir als fidels un tros de pa i un vas de vi. Un altre se'n diu el Serrat dels liris o de la Mare de Déu, perquè en arribar la primavera, quan el fred és encara ben fort a aquelles altures, apareix la muntanya tota sembrada de liris blancs,

amb la particularitat que tots s'inclinen cap al santuari de Montserrat i el de l'Estany. Les noies i nois, en arribar el mes de Maig, hi pugen cada dia a collir lliris per a ornar l'altar de Maria. La gran varietat de flors que creixen a la vall, tenen noms d'allò més expressius, com botonets, sabatetes, didets, etc., de la Mare de Déu, i fins i tot el cantar dels ocellets que a milers xerrotegen pel voltant, la gent els tradueix per himnes a llur Verge estimada. Totes aquestes reflexions m'han suggerit aquella bona gent que viu arrecerada al costat del monestir, protegida per l'ombra benèfica de la Mare de Déu i que consideren com llur principal joia.

CAPITOL IX

Arxiu

La Història de les famílies de noble niçaga es guarda amb escrupulosa cura en arxius, la clau dels quals, com si fos un tresor, serva el senyor que ha hereditat els títols nobiliaris dels seus progenitors. Es l'arxiu de la casa senyorial el lloc sagrat, el *Sancta Sanctorum* on en vells i enrotllats pergamins, es registren i consten els grans fets (portats a cap) per tot un estol de barons i dames il·lustres que es feren dignes de les més altes distincions. Són aquells pergamins de lletra quasi il·legible, l'espill on es miren quants per llurs venes corre sang de nobles i herois que es vantaren dels títols concedits pels reis. I ens plau de fer constar que molts dels arxius particulars, estan molt ben conservats, i és sens dubte, el més interessant que pot hom admirar als castells i palaus de vells llinatges.

Però, no succeeix, el mateix tractant-se d'antics monestirs, els arxius dels quals resulten molt incomplets. Vàries són les causes que hi han influït. La poca afició als estudis arqueològics i paleogrà-

fics, que féu que es donés escàs valor a allò al qual avui nosaltres li'n donem de molt gran; les guerres i trastorns socials, aprofitats pels sectaris, per destruir sistemàticament, documents interessants, i, més que tot, la cobdícia de molts particulars que, per unes pessetes, no han tingut escrúpol a fer desaparèixer documents i objectes de valor arqueològic, i que avui formen part de museus estrangers.

L'arxiu del monestir de Santa Maria de l'Estany, tenia en les èpoques del seu esplendor, multitud de pergamins i llibres on es registraven els fets més importants. El principal era l'anomenat llibre de Postes o taules, avui desaparegut de l'Arxiu. De tants pergamins, llibres i documents poca cosa podem avui apreciar, i és perquè el monestir ha passat per una sèrie de contratemps ben de plànyer.

Jà veiem com els partidaris del senyor del castell d'Oló després de vèncer l'abat de l'Estany, ran mateix del castell, pujaren al monestir, i allí es lliuraren a un vandalisme impropï de cristians, no respectant les persones ni coses sagrades. Més tard, en l'alçament del poble contra les tropes de Felip V, les tropes borbòniques exigien allotjaments i imposaven fortes multes, acompanyat tot això del saqueig i de l'incendi. A l'any 1710, el comandant Malafaja, manà segar el blat de moltes cases per a forratge dels seus cavalls, llençant a perdre, con-

tra tota llei el blat dels pobres. (1) No hi ha perquè dir com anirien els objectes del monestir servint els claustres i patis de quadres per a l'exèrcit.

El 17 d'Abril de 1809, durant la guerra de la independència les tropes franceses arribaren a l'Estany per la banda de Collsuspina, cremant moltes cases de pagès que trobaven al llur pas; però el sometent del poble, ajudat pel de Terrassola i el de Prats, capitanejats per en Jaume Pujol, les escopatajaren sense parar, fins que les forçaren a abandonar el poble i anar vers Oló, on, durant tres dies, hi hagué grans aldarulls, fins que aconseguiren treure'ls fora. El probable és, també, que fessin algunes malmeses al monestir, com era costum de l'exèrcit francès.

Totes aquestes calamitats acoblades amb el desgís de molts particulars de sostreure llibres i documents de l'arxiu del monestir, han estat la causa de trobar-se avui tan pobre. Ja veiérem que el Papa, l'any 1635, tingué de prohibir que ningú s'emportés cap document ni objecte del monestir, i manà que fos retornat tot el sostret.

El Dr. Morgades, Bisbe de Vich, en fundar el Museu Arqueològic, s'emportà moltes de les antiguitats, entre elles la mitra que usaven els abats, i un gran nombre d'estàtues de sants que geien arreconades i plenes de pols a les dependències del

(1) Masía de Rocabruna. *Resum Històric*.

monestir. Al Museu de Reproduccions del Parc de Barcelona es pot admirar un ric teixit procedent del monestir de Santa Maria de l'Estany i que for-

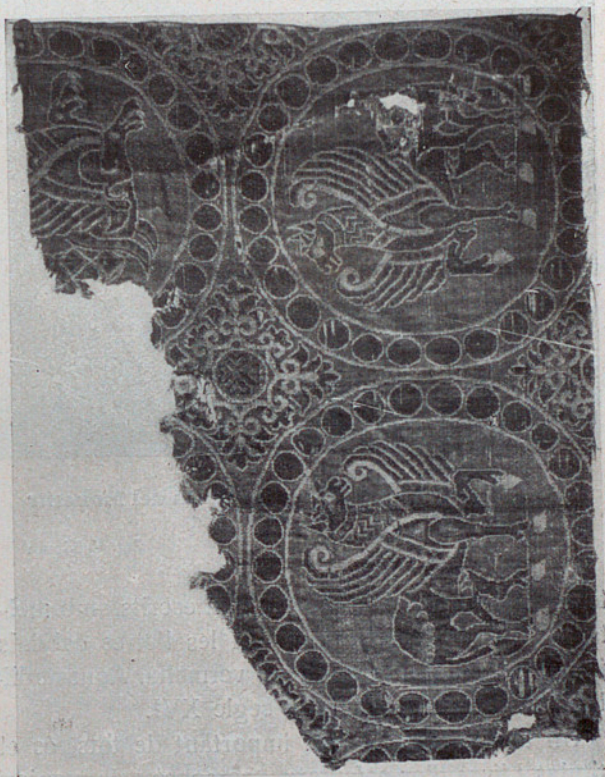

**Mitre dels Abats, que's troba al Museu de Vich
i porta el núm. 148**

Fot. Vilanova

me part de la col·lecció Pascó, digne d'ésser estudiat per la varietat i riquesa de llurs dibuixos.

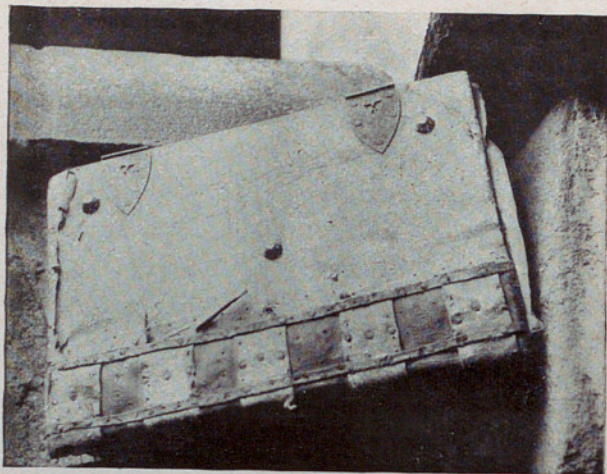
Uns dos cents pergamins conserva avui l'arxiu, entre ells algunes butlles papals, amb segells de plom, molt ben conservats, un d'en Jaume el Con-

Teixit oriental procedent del Monestir.

Es troba al Museu Arqueològic i de Reproduccions del Parc de Barcelona i forma part de la col·lecció Pascó.

queridor, i un altre d'en Pere IV, amb llurs segells, molt trencats. Demés, té, l'arxiu, dos feixucs can-

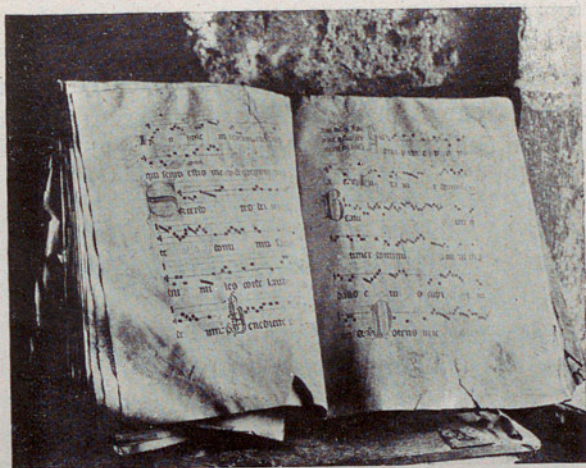
Un dels cantorals guardats al Arxiu del Monestir

Fot. Valldaura

torals amb tapes de noguera. Són escrits amb molta pulcritud, en lletra gòtica, i les lletres cabdals il·luminades amb tinta blava i vermella. Aquests llibres segurament daten del segle XVI.

Un altre llibre, el més important de tots, és el titulat *Llibre d'or* o *Isidorus*, compost pels monjos, sota la direcció de l'abat Berenguer II. De desitjar fóra que algú que disposés de temps, afició i

estudis paleogràfics el fes conèixer al públic, car en ses planes, pel que he vist superficialment, hi

El mateix cantoral overt

Fot. Valldaura

ha doctrina en gran manera important. Al final del llibre hi ha una nota de l'Abat manant que per cap motiu surti del monestir el llibre.

Fora d'això, conserva, l'arxiu, multitud de relíquies de diversos Sants, que serien en altres temps objecte de veneració; però avui jeu en arreconades i cobertes de pols, sense que ningú en sàpiga l'existència. ¡Quants de sacrificis no haurien fet

aquells monjos per aconseguir aitals relíquies, algunes regals de Sants Pares, altres de Reis o de Croats quan tornaven de Terra Santa! Molt guanyaria el monestir si alguna bona ànima desempolsava aqueixes joies santes, i les exposava altra volta a la veneració dels fidels. I no seria difícil de classificar-les, car cada una d'elles porta escrit el nom del Sant del qual és la relíquia.

CAPITOL X

Conclusió

L'art és un geni amantíssim disposat a embellir tot quan a l'home es refereix; és el far de la Història que la guia en l'estudi dels pobles i llurs civilitzacions. Les memòries escrites acaben per perdre's, i les més de les vegades, passen d'una generació a l'altra mutilades de tal manera que és difícil de formar-nos una idea de la societat a la qual es refereixen. Solament l'art que ha informat els monuments, és el que perdura, i que sense passions ni enganys, ens manifesta els costums i manera d'ésser dels pobles. Per això l'Arqueologia ha pres tanta volada en aquets temps, i per tot arreu, s'han obert càtedres per a l'ensenyança de la ciència dels monuments antics. Per tot arreu, el patriotisme ha volgut examinar la terra on reposen els seus avantpassats; no hi ha regió, on no es rebusquin amb afany, les antiguitats nacionals i nombrosos museus s'han fundat, per a guardar com a venerades relíquies, tot quant d'antic es pot trobar.

I jo, que en aquestes planes he descrit un monestir que en altres èpoques era un floró de la

nostra terra, desconegut, encara, per un gran nombre de persones, m'adreço a tots els obligats a conservar les nostres joies artístiques, per dir-los que el monestir de Santa Maria de l'Estany, val la pena de conservar-lo, i no solament conservar-lo, sinó de restaurar-lo com bonament sigui possible.

L'antic historiador Pujades en sa "Crónica de Cataluña", apreciant la importància històrico-artística d'aquest monestir, li consagra tres llargs capítols i entusiasmat, diu: "No había caballero en Cataluña que no se tuviese por muy honrado de tener un hijo canónigo del Estany."

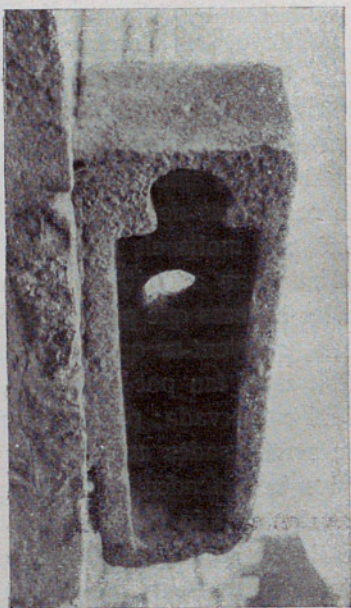
Els historiadors mariòfils dels segles XVII i XVIII en parlen, també, molt, del monestir i de la seva Mare de Déu.

Modernament, no li han faltat apologistes. L'il·lustrat historiògraf En Francesc Carreras Candí, en sa monumental Geografia de Catalunya, entre moltes i belles coses del monestir diu: "Hi ha en aquest poble un antic monestir quin claustre romànic és digne d'ésser visitat detingudament per la gran varietat d'ornamentació dels capitells i per llur bon estat de conservació." Els principals capitells des claustres són tècnicament historiatats pel Sr. Puig i Cadafalch en sa obra "Arqueologia romànica de Catalunya". El "Centre Excursionista" de Barcelona, en varis nombres del seu Botlletí en tracta molt, del monestir, i dels claustres. Mossèn Josep Gudiol, Conservador del Museu Arqueo-

lògic de Vich, se n'ha ocupat mantes vegades i el Dr. Fortià Solà i Moreta, company de juvenesa, i de qui guardo tan cars records de nostres primers anys d'estudi en el col·legi de Sant Josep de Vich, escriví, fa alguns anys, una ben estudiada memòria del monestir de l'Estany en el Butlletí de l'Arbre Fruïter de Moyà, i en els claustres, amb motiu d'una vetllada literària, hi donà una conferència sobre el mateix assumpte. El Rvd. Mossèn Josep Trasseras, va escriure, fa uns anys, una Ressenya històrica del monestir, amb dades molt importants extretes dels pergamins de l'arxiu.

Fora d'això, són molts els aficionats que, especialment a l'estiu van a visitar-lo, i no es cansen de ponderar les bel·leses que per tot arreu es veuen en el monestir, planyent-se que una obra d'art de tan gran mèrit sigui tan poc coneguda, i per afeïgidura tan mal conservada; perquè condol de veure les parets arrebossades amb una capa de calç que amaga les ben picades pedres, tapats molts dels arcs de valor artístic, el palau dels abats convertit en corral de gallines, i que, amb poques despeses, podria ésser utilitzat com a museu, per bé que quasi tot ha anat a parar al de Vich i d'altres. Amb tot, s'hi podrien guardar alguns sepulcres molt curiosos trobats al cementiri dels monjos en fer la carretera, ran mateix de l'església, i que avui serveixen de guarda-rodes. Semblant profanació no deuria consentir-se; primer, perquè estan expo-

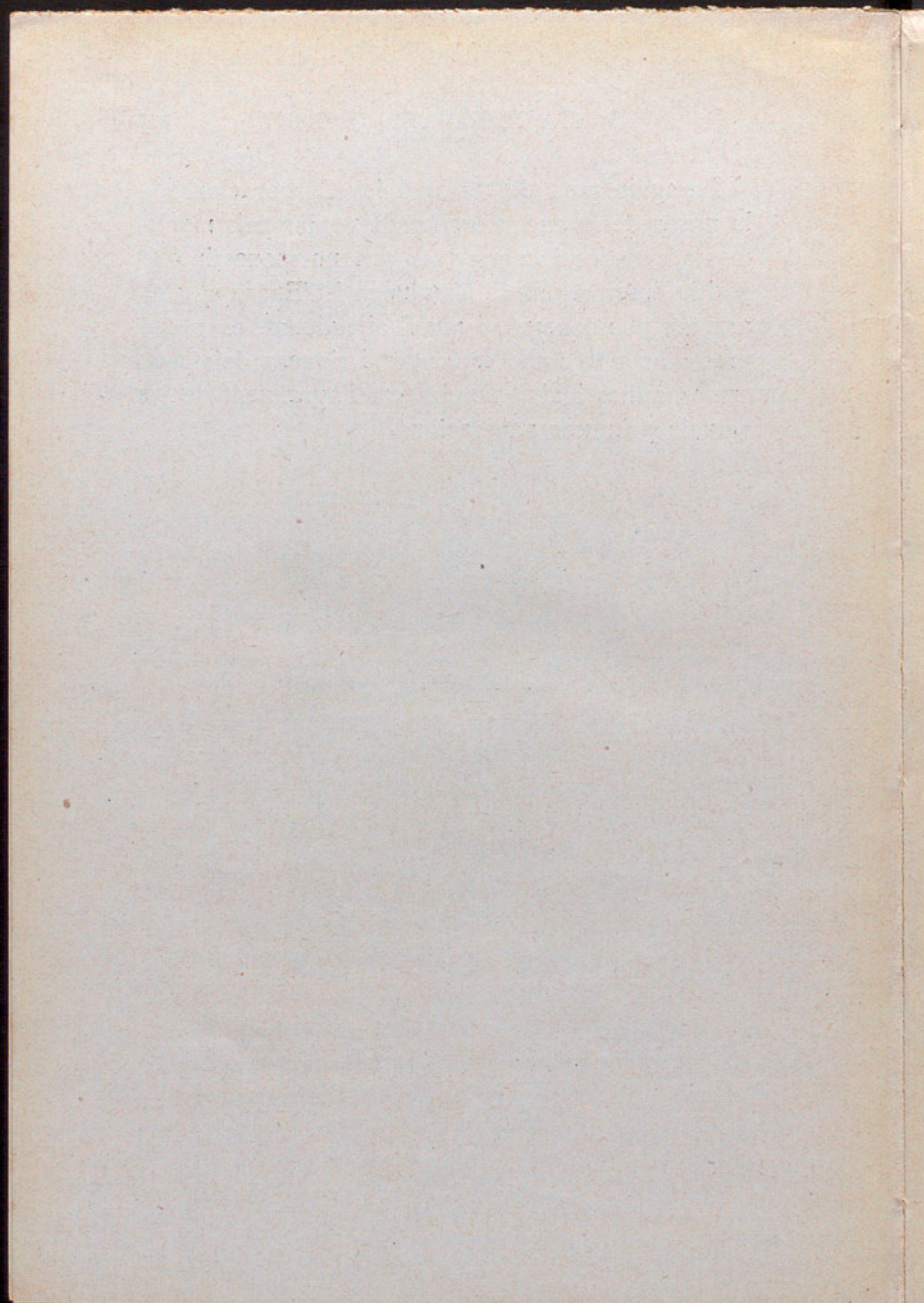
sats a fer-se malbé, i segon perquè passen desconeguts dels turistes. Si es fessin algunes excavacions en els claustres sens dubte veuríem sensacionals descobriments.

**Sepulcre trobat al fer-se la carretera, propi
dels primers segles del Cristianisme fins al segle XII**

Fot. Valldaura

Prenguin nota de tot això les Corporacions de la nostra terra encarregades de vetllar pels monuments artístics i curem tots que un monestir que podria ésser orgull de Catalunya i d'Espanya, fins ara tan poc conegut, i quasi abandonat, es pugui presentar amb tota l'esplendor i riquesa dels seus temps antics i així mereixerem l'agraïment de les actuals y futures generacions.

EL NOSTRE MONESTIR

*Les pedres del vell claustre, talment semblen daurades.
Es or de la vellúria, la pols dels capitelis.
Jo els veig, com un bosc d'arbres, de rígides brancades,
quan sobre les arcades hi canten els aucells.*

*Els rics sarcòfags, guarden les cendres venerades
d'Abats que duïen mitra, lluíen rics anells.
Aquell guerrier d'espasa, de cotes emmassades,
apar que encara sigui un guarda gelós d'ells.*

*L'església encar conserva forma de Creu llatina;
l'altar barrocc escampa sos rams de flor divina.
Al Camaril s'albira un bell bust de marbre blanc.*

*Es la nostra Patrona; la Mare tota pia;
la Verge més formosa d'aquesta rodalia,
que estimem joiosos, com sang de nostra sang.*

FELIP GRAUGÉS I CAMPRODÓN

STANDARD FORM NO. 64

OFFICE OF THE SECRETARY OF THE ARMY

WASHINGTON, D. C. 20315

1. NAME OF THE OFFICE OR AGENCY

2. TITLE OF THE PROJECT

3. DATE OF REPORT

4. NAME OF THE AUTHOR

5. TITLE OF THE REPORT

6. SUMMARY OF THE REPORT

7. FULL TEXT OF THE REPORT

8. CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

9. REFERENCES

10. DISTRIBUTION STATEMENT

APENDIX

Entre les celebritats que han deixat grat record al poble de l'Estany, en els temps moderns, enumeraré les més principals.

VENERABLE P. A. M.ª CLARET

Nasqué a Sallent l'any 1807 i cursà la carrera sacerdotal a Vich. Es anomenat l'Apòstol de Catalunya; no hi ha poble ni poblet on no es fes sentir sa commovedora veu; fundà la Congregació de Missioners Fills de l'Immaculat Cor de Maria; fou nomenat arquebisbe de Cuba i, més tard, Confessor de la reina Isabel II i morí a Fonfroide (França). Foren tals les seves virtuts i miracles que a no trigar, segurament el veurem als altars. Durant sa vida de missioner, predicà dues missions a l'Estany, en una de les quals féu el miracle que segueix: Vivia el matrimoni ja d'edat, En Josep Rovira i Na Rosa Malats, coneguts al poble pels Paxanos, amb dues filles. La petita, degut a sa complexió feble morí, de petita. Tot l'amor dels pares es concentrà en la gran, qui a son caràcter bo i llest, unia una pietat extraordinària, constituint l'únic consol dels seus pares. Quan el món li son-

reia, va sentir Càndida una veu interior que la cridava a fer-se religiosa; però topà amb la resistència dels seus pares, perquè, encara que molt de-

Venerable P. Claret, que tants records deixà a l'Estany

Donatiu dels PP. Missionistes de Barcelona

vots, volien impedir semblants propòsits. Precisament, predicava una missió el P. Claret a l'Estany, i com que sa fama de santedat era ja molt coneguda, l'església s'omplia cada vespre, de gom a gom, no sols de gent del poble, sinó de les parròquies de la rodalia, i el Sr. Ecònom, que era, llavors, Mossèn Francesc Canals, persona de molts coneixements i virtuts, que abans de la crema dels convents de l'any 1835, havia estat Superior dels Carmelites de Vich, i que estava ben assabentat de la vocació de Càndida i de la resistència dels pares, els digué: Aquí és Mossèn Claret, home de ciència, virtut i experiència; presenteu-vos a ell, expliqueu-vos, i feu el que us digui.

Anaren, efectivament, al Servent de Déu, però no junts, sinó separats. El pare volgué ésser el primer a presentar-se, i exposà l'assumpte; acabat hi anà la noia. Tantost el prudent missioner hagué escoltats als dos, restà uns moments en oració, i a la poca estona digué al pare amb veu profètica: "Podeu donar el consentiment a la vostra noia, perquè es faci monja, perquè dintre d'un any, el Senyor us concedirà un fill que viurà i serà el vostre consol en la vellesa." La profecia es complí exactament en el temps assenyalat, malgrat de tenir l'esposa de Josep Rovira 45 anys, i fer-ne sis que no n'havien tingut cap. Assabentat el poble del cas, el dia que nasqué el nen, exclamà: Mireu ha nascut dia per dia que el va anunciar

Mossèn Claret, i l'anomenaren el *Fill del Miracle*.

En veure complerta la profecia, els pares consentiren a què Càndida es fes monja, i aquesta amb gran content, entrà a l'Institut de Germanes Carmelites de la Caritat, on professà amb els noms de Josepa Francisca del Cor de Jesús, i fou més tard Superiora de l'Hospital de Figueres (1). Tota la ciutat de Figueres la volia amb deliri, i el Govern per a premiar ses grans virtuts i actes de caritat, la condecorà amb la Creu de Beneficència a l'any 1891. Morí el 1895, i el seu enterrament fou una imposant manifestació de dol per tota la ciutat de Figueres. El noi visqué molts anys i fou l'ajuda dels seus pares. Avui el fill del "Fill del Miracle", conegut també pel Paxano, crec que viu a Moyà.

MOSSEN PERE ABEL

Fill de Vich, governà l'església de l'Estany per espai de 34 anys. Fou un Rector que es compenetrà amb el poble, visitant les cases on sabia que hi havia necessitats, socorrent-les i donant bons consells al qui anava esgarriat. A ell es deu la Capella del Santíssim que abans era, en temps dels

(1) *Vida del V. P. Claret*. P. Mariano Aguilar del Sagrado Corazón de María.

monjos, Sala Capitular, i, més tard, sols un lloc de mals endreços. Tenia Mossèn Pere la virtut de fer les coses amb molt aplom, sense mai precipitar-se. Es conta que un dia l'Il·lustríssim Sr. Bisbe Colomer, estant de visita pastoral al poble, li demanà que presentés certs llibres parroquials i, com fos que el Sr. Rector no anés amb la pressa que desitjava el Sr. Bisbe, li repetí la demanda. Mossèn Pere, sense perdre sa sang freda, respongué: Il·lustríssim Sr., en aquesta casa, després d'una cosa, es fa l'altra.

Succeí que en temps de la guerra dels carlins, s'hostatjà al poble un regiment, comandat pel coronel Joan Camps. Un dels carlins s'insolentà contra el coronel amb gran escàndol de la tropa, i com que era mantes vegades que això havia succeït, Joan Camps el condemnà a mort. El posaren en capella a la sala de casa el Ferrer-Nou, avui propietat d'En Josep Güell. Mancaven poques hores per a ésser fusellat i l'infeliç, tossut, no volia demanar perdó ni arrepentir-se, ni confessar-se. El Sr. Rector anà a trobar el Coronel i no pogué conseguir el perdó de cap de les maneres. Llavors es dirigí a la Carme de casa el Ferrer-Nou i li digué: Carme, els homes hem fet tot quant hem pogut per a salvar aquest infeliç; ara sou les dones que us toca salvar-lo. La Carme, la Mundeta de casa l'Et-xic, l'Antònia de casa l'Herms i algunes altres, anaren a l'església a pregar a la Mare de Déu que

salvés el condemnat a mort. Tot seguit, es presentaren al Coronel i li suplicaren que per la Verge de l'Estany perdonés el reu. Commogut En Joan Camps concedí el perdó que desitjaven.

Tenia Mossèn Abel un nebot, anomenat Ramón, que, després fou Vicari de l'Estany, que d'estudiant anà amb els carlins i en un foc que tingueren amb les tropes lliberals, restà ferit. El portaren secretament a la rectoria i allí estigué molt de temps fins que s'hagué guarit, amb la particularitat que ningú del poble n'hagué esment; ni les tropes del Govern, que cada dos per tres eren a l'Estany i els caps de les quals s'hostatjaven moltes vegades a la rectoria, pogueren sospitar que allí hi hagués un carlí.

Era Mossèn Abel zelós guardador del tresor dels claustres i quan la canalla en sortir d'estudi anava allí a jugar, tenia la paciència d'estar-se amb ells perquè no malmetessin cap capitell. En saber un dia, que alguns joves ja grans havien fet malbé el nas de l'estàtua jacent d'En Peguera va fer escriure pel qui és avui Mossèn Miquel Malats, un ròtul que hi ha als claustres, al costat del portal de l'església, prohibint que ningú malmetés res.

La seva virtut era molta, com ho prova la devoció amb què celebrava la santa missa. Morí santament l'any 1884, fou enterrat a l'església, i per a perpetuar els seus mèrits, el poble li dedicà la làpida que hi ha damunt la seva tomba.

RVND. DR. MELCIOR PEYPOCH I ANGLA

Un dels fills de l'Estany que en els temps actuals, més glòria ha donat a son poble nadiu, és el Dr. PeyPOCH. Fill de la família PeyPOCH a qui tant deu el poble per les fonts de riquesa que hi crearen amb la fàbrica de teixits que avui encara porta son nom i que per espai de més de vuitanta anys ha estat el benestar de moltes famílies, nasqué el primer de Gener de l'any 1837, i els seus pares, molt cristians, l'educaren en el sant temor de Déu, i de jovenet, emprengué la carrera eclesiàstica al Seminari de Vich, l'acabà al de Barcelona, on tingué de professor l'inoblidable Dr. Morgades, que després fou Bisbe de Vich.

De 1862 a 1871, serví vàries parròquies del bisbat de Vich en qualitat de Vicari. Del 1872 a 1878, de Regent a Calldetenas i Gurb; de 1879 a 1888 fou Rector de Manresa, i de l'11 de Maig de 1887 a 19 de Desembre de 1903 en què morí, fou Rector de la Catedral de Vich.

Per tot arreu, deixà, el Dr. PeyPOCH, grats records de sa magnanimitat, virtut i zel per la salvació de les ànimes.

Era un sacerdot molt espiritual i donat a la oració, de talent extraordinari, molt aïmant de

l'estudi, orador notable i escriptor pulcre, qui
collaborà en moltes Revistes, essent els seus

Dr. Melcior Peypoch i Angla

Donatiu del Sr. Arcipreste de Calaf Mossén Pere Farrás i Peypoch

escris, vertaders models de literatura cristiana. Amb la mateixa facilitat, improvisava un sermó, que escrivia un article. La seva activitat era tan gran que a tot acudia quan es tractava de la glòria de Déu o del bé de les ànimes (1)

Volia tant el seu poble nadiu, que, malgrat de les nombroses ocupacions que no el deixaven mai en un minut de repòs, sempre trobava temps per atendre els veïns de l'Estany, així fossin pobres com rics, que tot sovint anaven a Vich en busca de consells. Molts estudiants pobres trobaven sempre en el Dr. Peypoch un pare que els guiava i un protector que els socorria en llurs necessitats. Al menjador de sa casa rectoral de Vich es féu pintar a la paret l'església i monestir de l'Estany, a fi de tenir sempre a la vista el que ell tant estimava. En tota obra que servís d'enaltiment del monestir o de glòria a la Mare de Déu de l'Estany, sempre era dels primers a contribuir-hi.

Déu el va provar als últims anys de sa vida amb una cruel malaltia que sofrí amb admirable conformitat i paciència, morint santament, aconhortat per son benvolgut nebot, l'avui Arxiprest de Calaf, Mossèn Pere Farràs i Peypoch, fill també de l'Estany.

1) «La Enciclopedia Moderna Catalana» en parlar del Dr. Peypoch, entre altres coses, diu: «Era escriptor català molt castic, donat als estudis històrics, i autor de remarcables treballs lexicogràfics, essent ensem, distingit orador sagrat.»

RVND. DR. EN JOAN ERRANDO I FARGAS

Aquest il·lustre sacerdot, del qual tan bons records guardà el poble de l'Estany, nasqué el dia 8 d'Abril de 1852. Cursà amb molt de lluïment la carrera eclesiàstica al Seminari de Vich, i fou ordenat de sacerdot a l'any 1876. Passà després a la Universitat de Barcelona a seguir els estudis de Dret Civil i Canònic amb gran lluïment, i obtenint la llicenciatura poc després, així com el doctorat en Teologia. Amb aqueix caudal de coneixements, tornà a la diòcesis vigatana, on exercí el càrrec de Vicari a Moyà i Vich. A l'any 1885, fou nomenat catedràtic del Seminari i Fiscal Eclesiàstic de bisbat. Al 16 d'Octubre de 1896, prèvia oposició, fou elegit Canonge Doctoral. Morí a l'edat de 68 anys, 44 de sacerdot i 24 de canonicat.

El seu amor al poble de l'Estany es manifestà en tots els actes de la seva vida. L'artística reixa de la Capella del Santíssim és deguda a sa generositat. Persones com la del Dr. Errando són les que enlairen la personalitat d'un poble. La casa on vivia a Vich el Dr. Errando era on feien cap els estudiants de l'Estany quan se n'anaven a llurs cases o tornaven al Seminari, essent per ell un plaer conversar sobre coses i persones del seu poble. No hi havia any que durant les vacances no

passés una bona temporada a l'Estany. Son caràcter humil i gens pretenciós era causa que tothom

Dr. Joan Errando i Fargas

Donatiu de la Sra. Matilde Errando

en parlar del Dr. Errando, l'enlairés fins als núvols; no tenia enemics; a molts els era impossible de poder capir que poguessin trobar-se juntes tanta saviesa amb tanta amabilitat. Els alumnes del Seminari no veien en ell al catedràtic sever i que té a menys d'alternar amb sos deixebles, sinó un company d'estudis que sabia combinar les explicacions serioses i tècniques de les assignatures amb les anècdotes i converses agradables per a fer amena i fructifera l'ensenyança.

MOSSEN RAMON ARPA I ROSSELL

La personalitat de Mossèn Ramon Arpa és tan coneguda, no solament pels veïns de l'Estany, sinó quasi per tot Catalunya, que aquest treball quedaria incomplet si deixàvem d'anotar-hi les principals característiques de la vida de tan popular sacerdot, i tan aimant de les glòries del poble.

Nasqué a Castellfollit de Riubregós (bisbat de Solsona), l'any 1840. Orfe de pare, a l'edat de pocs anys, es trasladà amb la seva mare a la Plana de Vich, on, sentint una ferma vocació al sacerdoci, cursà, amb molt profit i lluïment, la carrera eclesiàstica en el Seminari d'aquella ciutat, on fou ordenat sacerdot, l'any 1871. Gran i forta deuria ésser la seva vocació ateses les dificultats econòmiques amb què hagué de fer la carrera. No

Mossén Ramon Arpa i Rossell

Donatiu de Mossén Miquel Malats

podent la seva mare pagar-li la carrera, es veié obligat a anar per les cases de pagès a donar lliçons als nens a canvi d'una escassa manutenció, havent de fer moltes vegades tres hores de camí al matí i altres tantes a la tarda, per camins deserts, aguantant les intempèries de les estacions, i veient-se moltes vegades exposat a greus contratemps que solament la seva robusta salut i activitat pogué resistir. Ja sacerdot, seguí la carrera parroquial amb molt d'encert, exercí el càrrec de Vicari en vàries parròquies del Bisbat, fins a l'any 1876 en què fou nomenat mestre de primera ensenyança de l'Estany. En aquest temps, començà a dedicar-se a la predicació, camp fecund en el qual, més tard, tan abundants fruits havia de recollir. En els nou anys que va viure a l'Estany esmerçà tot son zel en la formació de la joventut, per mitjà d'associacions piadoses. Tots trobaven en ell el valent defensor de llurs ideals i pare que sempre tenia a punt un consell ben dreturer. Fundà l'associació de les Filles de Maria per a les noies i contribuí al daurat de l'altar de la Puríssima fet pel daurador de Vich, Pontí i el seu dependent Gallifa. Fruïa quan veia animades les festes a les quals tot el poble contribuïa, i mantes vegades de son propi peculí pagava orquestres, com les dels Lluïsos de Castelltersol i de Taradell que tot sovint eren a l'Estany a tocar en els Oficis i proces-

sons (1). Sentint una especial vocació per a la predicació, s'hi lliurà totalment, i va ésser tanta la seva activitat en aquest sentit, que pot ben dir-se que no hi ha a Catalunya ciutat, vila ni poble que no sentís aquells seus sermons tan plens d'unció apostòlica i de doctrina. Aquesta vida de missioner que va portar, tant vivint a l'Estany com, després, a Castelltersol, on es traslladà, l'any 1885, fou tan activa que sols una salut com la de Mossèn Ramon era capaç d'aguantar-la. Moltes vegades, després d'haver-se estat tres o quatre hores al confessorari, encara predicava tres o quatre sermons (2). La seva fama arribà a coneixement del Sant Pare Lleó XIII, el qual li atorgà el títol de Missioner Apostòlic. Més tard, el Sr. Bisbe de Vich, Dr. Torras i Bages, en elogiar la predicació de M. Ramon digué que era el sacerdot que més sermons havia predicat en la seva diòcesi. Malgrat de viure ja a Castelltersol, s'interessava per tot quant afectava a l'Estany, i tot sovint el visitava i més quan s'havia de fer alguna festa, car

(1) Durant la darrera guerra dels carlins els soldats se divertien a engegar trets a la campana grossa de l'església per jugar a fer blanc, de la qual cosa resultà que la foradaren i esquerdaren, i de llavors ençà feia un so que semblava una esquella, i això que tenia un metall que semblava argent. Mossèn Ramon fon el principal agent i corredor per arbitrar recursos per l'actual, feta a Vich pel difunt Sr. Forcada. Va voler presenciar l'acte de la fundició, a fi que no s'hi fes trampa, això és a fi que hi entrés tot el material de la vella, a més del nou.

(2) Hi hagué any que arribà a predicar fins a 12 novenaris d'ànimes.

sense la presència de M. Ramon semblava que no era completa. El seu caràcter trempat alegrava totes les reunions i sempre tenia acudits per distreure els amics.

Aquesta activitat incansable, solament podia veure's retuda per la greu i llarga malaltia que anà rosegant la seva complexió robusta, fins que la seva ànima, purificada en el gresol del dolor, passà a millor vida, el dia 27 de Març de 1919. Morí a l'edat de 79 anys, ple de mèrits i bones obres, després d'una vida d'incansable treball.

MONASTERIO DE SANTA MARÍA DEL ESTANY

Entre los monasterios y claustros mejor conservados de la Edad Media, son sin duda alguna los del Estany, monasterio y claustros en que tanto los historiadores, como viajeros y artistas han fijado apenas su atención, a pesar de ser, sobre todo los claustros, una de las obras más dignas de estudio por la admirable conservación y riqueza artística que encierran.

A principios del siglo X, según cuenta la tradición, los monjes benedictinos edificaron un pequeño monasterio y una pequeña iglesia al lado de un lago que en catalán se llama "estany" en un valle situado a 900 metros de altitud, rodeado de altas montañas entre las ciudades de Vich y Manresa. Estos monjes, a causa de las luchas de la época, se vieron obligados a abandonar aquellos lugares, y a principios del siglo XI, fueron a establecerse allí, los Canónigos Regulares de San Agustín quienes ensancharon el monasterio y la iglesia, de tal manera, que el monasterio de Santa

María del Estany, junto con el de San Ruff en Provenza, eran dos de los más principales que la Orden Agustiniana tenía en Cataluña, y los demás eran filiaciones del de Santa María del Estany, según nos dice Pujades, en sus Crónicas.

El Obispo de Barcelona, San Olegario, monje agustino que antes habia sido Abad de San Ruff, consagró la iglesia, bajo la advocación de Santa María, cuya imagen invocada y venerada por todos los habitantes de la comarca, es, tal vez, el ejemplar único en Cataluña que reúne, a su antigüedad, la belleza de sus rasgos, la grandiosidad de sus proporciones y el valor de su materia, pues ella es de alabastro y en su rostro se refleja con toda la exactitud de líneas, la maternidad divina, y a ella, acuden todos los pueblos vecinos cuando se ven en algún peligro y, sobre todo, la invoca con fe la mujer en las horas angustiosas en que ha de ser madre.

Según la tradición, esta imagen fué hallada por un buey que pacía en un campo vecino al monasterio; pero, siguiendo las reglas de Iconografía cristiana, parece pertenecer a la escuela romana, o sea a las del tipo de transición, y, sin duda, fué esculpida por alguno de los monjes de San Ruff, porque, como dice Mr. Michel, estos monjes poseían en el siglo XI y XII un gran taller de escultores muy célebres, los cuales eran enviados a todos los

monasterios de su Orden para los trabajos de arquitectura e iconografía.

Los Abades del Estany eran mitrados, y los papas, reyes, obispos y caballeros se esmeraron por que ese monasterio fuese de los más célebres de la Orden Agustiniana.

La Abadía del Estany tuvo bajo su jurisdicción muchas parroquias, como Moyá, Castelltersol, La Garriga, Santa María y San Esteban de Sabadell, etc., etc... Eran, además, los Abades administradores y prepósitos perpétuos de la ciudad de Manresa, y las ciudades de Sabadell y de Caldas de Montbuy pagaban al monasterio un número determinado de libras catalanas. En defecto del Obispo de Vich, el Abad del Estany hacía las veces de aquél, por cuya razón el Cabildo vicense contribuía con dos pagas de Canónigos al monasterio. Varias veces, los Abades fueron consejeros de nuestros Condes y Reyes.

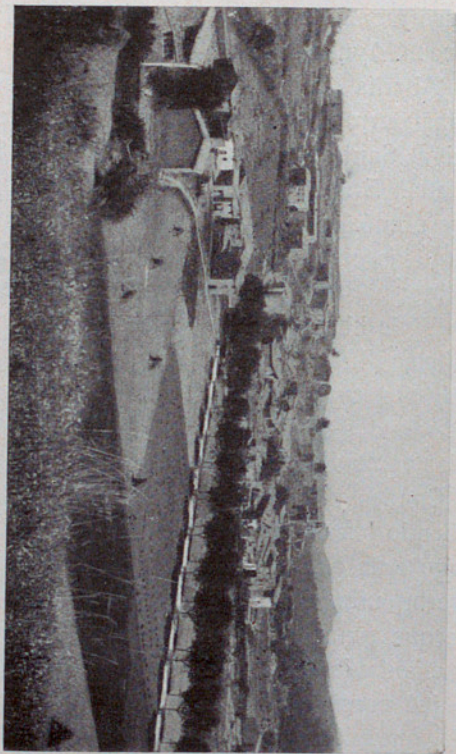
Viendo los monjes que las aguas estancadas en el lago eran causa, a menudo, de epidemias, construyeron una mina muy sólida para el desagüe; mina que aun hoy puede verse en muy buen estado y que todavía sirve para los mismos efectos porque fué construída, y así lograron dejar seco el valle, que, desde entonces, fué la riqueza del pueblo, por su fertilidad, convertido en campos de cultivo y huertos de regadío.

Pero la obra que llama más la atención en el

monasterio, son los Claustros, que aunque no revisten la grandiosidad de los de Ripoll, San Cugat y Poblet, son, sin embargo, más ricos en detalles.

Vista panorámica del pueblo del Estany

Fot. Valldaura

La vista queda encantada delante de una magnificencia tan grande; la imaginación se deleita con-

templando sus capiteles, sin cansarse, jamás, a causa de la variedad de los asuntos, ingenuidad de las figuras, complicación de los arabescos, originalidad y belleza de la elección y a la combinación de los motivos decorativos, junto con la más fina ejecución. El Claustro forma un cuadrado de unos 12 metros por lado y se compone de 9 pares de columnas en cada una de las alas, o sea, un total de 72, hechas, todas, de una piedra rojiza muy fuerte.

Se desarrollan cuatro asuntos en los capiteles: el religioso, que empieza por el Pantocreator, seguido por la Creación y los misterios de nuestra Religión y acaba por el Juicio Final. Estos capiteles ocupan el ala más cercana a la iglesia. Más que una obra escultórica, parecen un Sermón, escrito en la piedra. Muchos de los capiteles del ala E., representan temas copiados de tejidos orientales, y otros de esta misma ala, y de la del O., representan costumbres del país. En el ala S., se pueden ver los escudos heráldicos de muchas casas nobles, como el de los Cardonas, etc... y además, en varios de los capiteles, hay desarrollados temas geométricos y arabescos. Estos Claustros fueron construídos, seguramente, durante los siglos doce, trece y parte del catorce.

En las paredes de los Claustros hay muchos sarcófagos que contienen los restos de algunos Aba-

des célebres y de caballeros protectores del monasterio.

Muchos aficionados al arte, visitan todos los años estos Claustros y quedan maravillados ante tantas maravillas. Quiera Dios que un monasterio del cual Cataluña, y España misma, podrían estar orgullosos, pueda presentarse con la grandiosidad de los tiempos medioevales.

MONASTERE DE NOTRE DAME

SAINTE MARIE DE L'ESTANY

Parmi les monastères et cloîtres mieux conservés du moyen-âge, il faut citer, ceux de l'Estany, monastère et cloîtres auxquels les historiens, ainsi que les artistes et voyageurs, ont à peine prêté leur attention, malgré qu'ils soient d'être (surtout les cloîtres) des monuments les plus dignes d'étude par l'admirable conservation et richesse artistique qu'ils renferment.

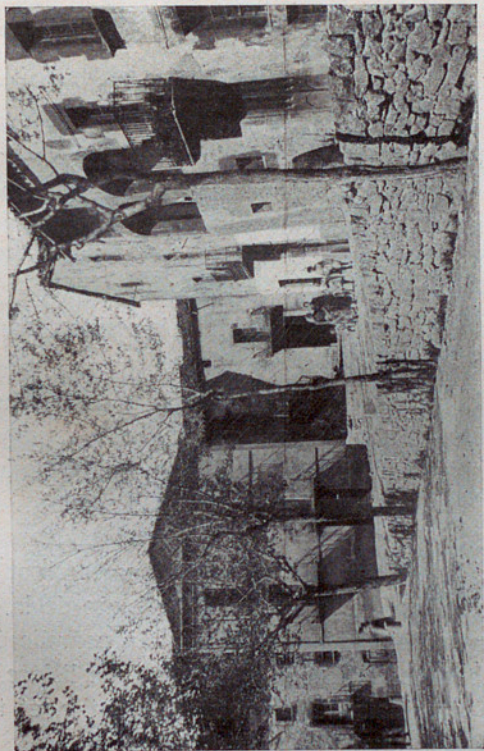
Au commencement du X siècle, les moins bénédictins, selon raconte la tradition, édifièrent un monastère et une église, au bord d'un petit lac, appelé en catalan "estany", dans une vallée située à 900 m. d'altitude et entouré de hautes montagnes entre les villes de Vich et Manresa. Ces moines, à cause des luttes de l'époque, furent contraints à abandonner ces lieux, et au commencement du XI siècle, s'y établirent les moines augustins qui agrandirent le monastère et l'église de telle manière, que le monastère de Sainte Marie de l'Estany, le même que celui de Saint Ruff en Provence, étaient des

principaux que l'Ordre augustinienne avait en Catalogne, et les autres étaient des filiations de celui de l'Estany, selon dit Pujades dans ses "Crónicas".

L'évêque de Barcelone, Saint Olaguer, moine augustin, qui avait été, auparavant, Abbé de Saint Ruff, consacra l'église sous l'invocation de notre Dame Sainte Marie, dont l'image invoquée et vénérée par tous les habitants de la contrée, est peut être, l'exemplaire unique en Catalogne, unissant à son antiquité, la beauté de ses traits, la grandeur de ses proportions et la valeur de sa matière, car elle est d'alabastre et dans son visage se reflètent, avec toute exactitude des lignes, la maternité divine et, à elle, recourent tous les villages voisins, quand ils se trouvent dans quelque danger, et surtout l'invoque, avec foi, la femme enceinte. Selon la tradition, cette image fut trouvée par un beuf qui paturait dans un champ voisin à l'église; mais suivant les règles d'Iconographie, il semble appartenir à l'école romaine, du type de transitions, et sans doute elle fut façonnée par quelque sculpteur, moine de Saint Ruff, donc, comme bien dit Mr. Michel, ces moines possédaient, au siècle XII, un grand atelier de sculpteurs assez renommés et qui étaient envoyés à tous les monastères de leur Ordre pour les travaux d'architecture et Iconographie.

Les Abbés de l'Estany étaient mitrés, et les pa-

pes, rois, évêques et chevaliers firent en sorte de que ce monastère fût un des plus célèbres de l'Ordre Augustinien.

La place du village de Sainte Marie de l'Estany

Les Abbés eurent sous leur juridiction, beaucoup de Parroisses comme Moyà, Castelltersol, La

Garriga, Sainte Marie et Saint Etienne de Sabadell, etc. etc. Outre, les Abbés étaient administrateurs perpétuels de la ville de Manresa, et les villes de Vich, Sabadell et Caldas de Montbuy payaient au monastère, un chiffre déterminé de monnaies catalannes.

Plusieurs fois, les Abbés avaient été conseillers de nos Comtes et Rois.

Voyant les moines que le lac était très souvent cause de maladies, ils firent en sorte de faire sortir l'eau du lac, en ouvrant une bien contruite mine, qu'aujourd'hui encore, on peut voir, et ainsi ils réussirent à laisser toute la vallée sèche laquelle, depuis lors, fut la richesse de tout le village, par sa fertilité.

Mais les ouvrages qu'on admire le plus dans le monastère, ce sont les Cloîtres qui, quoique n'ayant pas la grandeur de ceux de Ripoll, Saint Cugat et Poblet, sont cependant plus riches en détails. Les yeux restent enchantés devant une magnificence si grande; l'imagination s'amuse en contemplant ses chapiteaux, sans se lasser jamais à cause de la variété des sujets, ingénuité des figures, complication des arabesques, originalité et beauté de l'élection et à la combinaison des motifs décoratifs, et tout cela, avec la plus fine exécution.

Le Cloître forme un carré de presque 12 m. de chaque côté. Il est composé de neuf paires de colonnes, c'est à dire, de soixante douze, faites

d'une pierre rouge très forte. Il y a quatre sujets, développés dans les chapiteaux: le religieux qui commence par le Pantocrator et la Creation, suivis des mystères de notre sainte religion et finis par le Jugement Final. Ces chapiteaux occupent le côté N. plus prochain à l'église. Plus qu'un ouvrage sculptural, semblent un sermon écrit sur la pierre. Les chapiteaux du côté E, représentent des motifs copiés des tissus orientaux; ceux du côté O. représentent des coutumes de la contrée, et finalement, au côté S. sont représentés les écussons de plusieurs familles nobles et aussi sujets arabesques. Ces Cloîtres furent bâtis dans les siècles XII et XIII.

Dans les murs des Cloîtres, il y a beaucoup de tombes qui contiennent les restes mortels de quelques Abbés célèbres et ceux de quelques chevaliers protecteurs du monastère.

Plusieurs amateurs de l'art, visitent ces Cloîtres et tous en restent étonnés, en face d'une telle merveille. Plût à Dieu qu'un monastère dont la Catalogne et l'Espagne même, pourraient être fières, puisse se montrer à tous les amateurs de l'art, avec la même grandeur du moyen-âge.

1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010

1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010

1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010

1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010

1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010

1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010

1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010

1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010 1010

**Llista cronològica dels Priors, Abats, Arxiprestos,
Ecònoms, i Rectors de Santa Maria de l'Estany**

PRIORS

- 1.—Bernat. Fou elegit prior de la Canònica de Manresa... .. 1091-1121
- 2.—Guillem... .. 1130-1150
- 3.—Berenguer... .. 1159-1183
- 4.—Bernat... .. 1191-1204
- 5.—Jaume... .. 1206
- 6.—Ramon de Gurb... .. 1217-1222
- 7.—Guillem de Rocabruna. Institueix l'ofici de distribuïdor d'ous i llet als monjos en dies determinats. Durant el seu govern, visita dues vegades l'Abadia el bisbe de Vich, Sant Bernat Calvó... .. 1224-1258

ABATS

- 8.—Ferrer. Es nomenat Abat pel bisbe de Vich Bernat de Mur... .. 1264-1279
- 9.—Jaume de Peguera. Celebra un capítol molt important... .. 1280-1301
- 10.—Berenguer del Riu. Va fer un reglament... .. 1303-1305
- 11.—Jaume de Rocafort. Es enterrat en el claustre... .. 1305-1312

12.—Berenguer de Valls. Enterrat en el claustre...	1312-1315
13.—Jofre de Rocaberti. Priva de portar armes en l'església...	1317
14.—Bernat de Rovira ...	1326
15.—Berenguer de Riudeperes. Es enterrat en el claustre...	1329
16.—Ramon Ferrer...	1339
17.—Berenguer II de Riudeperes...	1340-1358
18.—Francesc de Codinas. Fou abat suplent de l'anterior...	1341-1358
19.—Ramon...	1361-1369
20.—Marc...	1371-1372
21.—Carles de Cardona ...	1372-1378
22.—Berenguer...	1378-1390
23.—Bernat de Corominas ...	1393-1413
24.—Guillem Ramon. Morí retirat en el Mas Togores...	1414-1428
25.—Ramon Pinosa. Havia estat Cambrer de Santa Maria de Saragossa...	1428-1461
26.—Ramon de Buada...	1461-1480
27.—Gabriel Rovira...	1480-1494
28.—Pere Rovira...	1507-1521
29.—Guillem Pinosa...	1521-1523
30.—Bernat Rovira...	1524-1540
31.—Carles II de Cardona. Eixuga les aigües de l'Estany...	1543-1561
32.—Ramon...	1572-1595
33.—Jaume Clusella...	1572-1595

COL·LEGIATA

En 1595, s'extingeix la Canónica Regular Agustini-
niana, resta reduïda l'Abadla a simple Col·legiata
i governada per Arxiprestos

ARXIPRESTOS

34.—Antoni Marcet...	1596-1622
35.—Miguel Fauri...	1622-1623
36.—Joan Botardigas...	1623-1626
37.—Pere Vidal...	1626-1641
38.—Jeroni de Llentes. Va beneir el san- tuari de Ntra. Senyora de la Tosca de Moyà...	1641-1652
39.—Salvador de Rocafort...	1652-1666
40.—Fermí Duràn...	1666-1672
41.—Maties Armengol. Era beneficiat de la Catedral de Barcelona ...	1672-1675
42.—Jacint Rovira...	1675-1685
43.—Francesc Vilar ...	1682-1699
44.—Josep Pla...	1699-1712
45.—Jaume Baixeras...	1712-1721
46.—Josep Padrós...	1712-1721
47.—Dr. Francesc Senties...	1721-1722
48.—Ramon Serrarrica ...	1722-1723
49.—Francesc Bofill...	1723-1725
50.—Manuel Tio. Frare Dominic...	1725-1728
51.—Joan Corominas...	1728-1730
52.—Josep Febrer...	1730-1734
53.—Jaume Soler de Terrades...	1736-1739
54.—Dr. Josep Espinal...	1739-1740

55.—Dr. Bernat Font...	1740-1742
56.—Josep Espina...	1742-1743
57.—Dr. Bernat Fontordera...	1743-1757
58.—Jaume Soler de Terrades (segona vegada)...	1757-1764
59.—Macari Torrents ...	1764-1785

PARROQUIA

El bisbe de Vich Sr. Sarmentero reduí la Collegiata a simple parròquia l'any 1775, servida per Rector i Vicari

60.—Miquel Soler de Terrades (Ecò-nom). ...	1786-1790
61.—Dr. Francesc Bassas E. ...	1790-1796
62.—Víctor Faura E....	1796-1804
63.—Dr. Jaume Puig E. ...	1804-1814
64.—Francesc Plans E. ...	1814-1818
65.—Dr. Antonio Vilaseca (Rector)...	1818-1840
66.—Francesc Canals E. Carmelita des-calç i Superior del Carme de Vich. Exclaustrat...	1840-1850
67.—Pere Abel R. ...	1850-1884
68.—Josep Camps E. ...	1885-1887
69.—Francesc Monteys R. ...	1887-1904
70.—Josep Pont E....	1904-1908
71.—Josep Riera R. ...	1908-1922
72.—Marcel·lí Mestres E. ...	1922-1924
73.—Antoni Picas R. ...	1924

INDEX

	<u>Páginas</u>
PRÓLEG	5
<i>Introducció</i>	9
Capítol I: Situació Topogràfica i història del poble de Santa Maria de l'Estany.	11
Capítol II: Església	23
» III: El Monestir.	37
» IV: Claustres	51
» V: Sarcòfags.	69
» VI: Imatge de la Mare de Déu.—Sa tradició	79
» VII: La imatge de la Mare de Déu.—Estudi arqueològic de la mateixa	87
Capítol VIII: Les Creus.	97
» IX: Arxiu	103
» X: Conclusió.	113
El Nostre Monestir, per Felip Graugés	119
APENDIX; Venerable P. A. M. ^a Claret.	I
Mossen Pere Abel	IV
Rvnd. Dr. Melcior Peypoch i Angla	VII
Rvnd. Dr. Joan Errando i Fargas	XI

INDEX

Páginas

Mossen Ramon Arpa i Rossell	XII
Monasterio de Santa María del Estany	XVII
Monastère de Nôtre Dame Sainte Maria de l'Estany	XXIII
Llista cronològica dels Priors, Abats, Arxiprestes, Ecònoms i Rectors de Santa Maria de l'Estany .	XXIX

FE DE ERRADES

PLANA	LINIA	DIU	HA DE DIR
8	12	Trassera	Trasserra
8	29	Y tú, tu, poble	Y tu, poble
27		M. Miquel Molats	M. Miquel Malats
35		Mossen Miquel Molats	Mossen Miquel Malats
107	4	El 17 d'Abrli	El 17 d'Abril
108	5	i riquesa de llurs dibuixos	i riquesa de ses dibuixos
XXIII	5	d'etre	soient surtout
XXIV	25	remomenés	renommés
XXVI	29	Y coté	chaque coté, et

EN PREPARACIÓ:

História de San Miquel del Fay

INSTITUT
AMATLLER
D'ART HISPÀNIC

ID. BIB: 17734
NUM. REG: 86

INSTITUTO AMATLLER
DE ARTE HISPÁNICO

N.º Registro: 86.122

Signatura: Monq. y G. (B)

Estamp: +

Sala: (Barcelona)

Armario

Estante

1847
1848
1849
1850
1851
1852
1853
1854
1855
1856
1857
1858
1859
1860
1861
1862
1863
1864
1865
1866
1867
1868
1869
1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900